

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

MAKROEKONOMIE III

Zuzana Dohnalová

2018

Informace o autorech:

Doc. Ing. Zuzana Dohnalová, Ph.D.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta managementu a ekonomiky

e-mail: zdohnalova@utb.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

OBSAH

OBSAH	3
ÚVOD.....	5
1 METODOLOGIE MAKROEKONOMICKÉ TEORIE	6
1.1 KONTROVERZE NEOKLASICKÉ A KEYNESOVSKÉ MAKROEKONOMIE.....	6
1.1.1 Klasická ekonomie	6
1.1.2 Neoklasická ekonomie	7
1.2 KEYNESIÁNSKÁ EKONOMIE	8
1.3 POSTKEYNESIÁNSKÁ EKONOMIE.....	8
1.3.1 Post keynesiánská metodologie.....	9
2 ANALYTICKÝ APARÁT MAKROEKONOMIE	11
2.1 MATEMATICKÉ NÁSTROJE MAKROEKONOMIE.....	11
2.1.1 Makroekonomické agregáty	11
3 SYSTEMATICKÝ ROZBOR MĚŘENÍ VÝKONNOSTI NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ.....	15
3.1 HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT	15
3.1.1 Výpočet tempa růstu HDP	15
3.2 INFLACE	17
3.2.1 Výpočet míry inflace	18
3.3 NEZAMĚSTNANOST.....	19
3.3.1 Výpočet míry nezaměstnanosti	20
3.4 ZAHRANIČNÍ OBCHOD.....	21
3.4.1 Výpočet zahraničního obchodu ČR	21
4 TRH PRÁCE A NEZAMĚSTNANOST.....	26
4.1 TEORIE TRHU PRÁCE.....	26
4.2 NEZAMĚSTNANOST A BEVERIGEOVA KŘIVKA.....	27
4.3 OKUNŮV ZÁKON.....	29
4.4 PHILLIPSOVA KŘIVKA	29
4.4.1 Modifikace Phillipsovi křivky.....	30
5 CENTRÁLNÍ BANKA A ÚLOHA MONETÁRNÍ POLITIKY V EKONOMICE	33
5.1 MONETÁRNÍ POLITIKA	33
5.1.1 Měnová expanze a restrikce	35
5.1.2 Cenová stabilita	36
6 FISKÁLNÍ POLITIKA A VEŘEJNÉ FINANCE V EKONOMICE	38

6.1	FISKÁLNÍ POLITIKA.....	38
6.2	VEŘEJNÉ FINANCE A EKONOMIKA.....	40
6.2.1	Statní rozpočet.....	41
6.2.2	Finanční vztahy ČR k EU	42
6.3	PROBLÉMY FISKÁLNÍ POLITIKY.....	43
7	VNĚJŠÍ VAZBY OTEVŘENÉ EKONOMIKY A MEZINÁRODNÍ EKONOMICKÉ PROSTŘEDÍ.....	46
7.1	OTEVŘENÁ EKONOMIKA	46
7.2	MEZINÁRODNÍ SMĚNA	47
7.3	TEORIE ABSOLUTNÍCH A KOMPARATIVNÍCH VÝHOD	47
7.4	PROTEKCIONIZMUS V MEZINÁRODNÍM OBCHODĚ	48
7.5	PLATEBNÍ BILANCE.....	49
7.6	NOMINÁLNÍ A REÁLNÝ MĚNOVÝ KURZ	51
7.7	MEZINÁRODNÍ MĚNOVÝ SYSTÉM.....	52
8	TEORIE HOSPODÁŘSKÝCH CYKLŮ A JEJICH DOPAD NA EKONOMIKU.....	57
8.1	TEORIE HOSPODÁŘSKÉHO CYKLU	57
8.1.1	Vnitřní a vnější teorie hospodářského cyklu	58
8.2	ČTYŘ FÁZOVÝ HOSPODÁŘSKÝ CYKLUS A EKONOMIKA	59
8.2.1	Expanze	59
8.2.2	Konjunktura.....	60
8.2.3	Kontrakce	60
8.2.4	Dno	61
8.3	HOSPODÁŘSKÉ CYKLY PODLE DÉLKY TRVÁNÍ	61
	SHRNUTÍ	64
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	67

ÚVOD

Výuka makroekonomie je na ekonomických fakultách organizována ve třech stupních studia. V rámci bakalářského studia je probírán základní stupeň makroekonomie, kde je student seznámen se základními pojmy makroekonomie. Studium makroekonomie na úrovni magisterského studia dále rozvíjí poznatky získané v základním stupni studia. Třetí stupeň studia makroekonomie je obvykle realizován v doktorském studijním programu. Cílem tohoto studia je získané poznatky předchozího studia aplikovat do běžné ekonomické reality.

Studijní text je rozdělený do osmi kapitol, které na jedné straně vycházejí ze standardních makroekonomických problémů; na straně druhé je rozvíjejí do řešení makroekonomických problémů, které nebyly obsahem předchozího studia.

První a druhá kapitola budou zaměřeny na metodologický aparát makroekonomie. Třetí kapitola je věnovaná teorii hodnocení a měření výkonnosti ekonomiky. Čtvrtá kapitola se bude zabývat problematikou trhu práce a nezaměstnanosti. Pátá kapitola je zaměřena na monetární politiku a úlohu centrální banky. Šestá kapitola je věnovaná fiskální politice a veřejným financím. Sedmá kapitola se zabývá problematikou otevřené ekonomiky. Osmá kapitola je věnovaná teorii hospodářského cyklu a jeho dopadu na ekonomiku.

1 METODOLOGIE MAKROEKONOMICKÉ TEORIE

Cíl kapitoly

- seznámit studenta s důvody vzniku kontroverze v makroekonomické teorii
- objasnit hlavní metodologické nástroje využívané v makroekonomii
- objasnit základní myšlenkové proudy klasické, neoklasické a keynesiánské ekonomie

1.1 Kontroverze neoklasické a keynesovské makroekonomie

Ekonomická interpretace zkoumané ekonomické reality může být od různých autorů často velmi rozdílná. Představitelé různých teoretických proudů ekonomie docházejí často k rozdílným názorům. Makroekonomie není výjimkou. Z pohledu historického vývoje ekonomie můžeme vysledovat několik hlavních myšlenkových proudů.

1.1.1 Klasická ekonomie

Neviditelná
ruka

Klasické pojetí ekonomie vychází z učení skotského ekonoma Adama Smithe, který v roce 1776 publikoval svou práci *„Pojednání o podstatě a původu bohatství národů“*. Svoji myšlenku o tzv. „**neviditelné ruce**“ prezentoval v následujících názorech:

„Jednotlivec se řídí vlastním prospěchem, ale jako v mnoha dalších případech, vede ho jakási neviditelná ruka, aby pomáhala dosáhnout cíle, o který mu vůbec nejde... tím, že sleduje vlastní zájem, často prospěje zájmům společnosti více, než kdyby jim chtěl skutečně prospět.“ ((Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010))

„Existuje-li volný trh a chová-li se každý jednotlivec v souladu se svými ekonomickými zájmy, bude ekonomika jako celek fungovat. Volné trhy (tj. trh výrobků a služeb, práce a aktiv) nesmějí být deformovány zásahy typu: minimální mzdy, mzdové a úrokové stropy, regulace cen... Zejména ceny a mzdy se musí pružně přizpůsobovat měnícím se podmínkám na trhu.“ (Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010)

Klasická škola ekonomie říká, že:

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

- lidé sledují svůj ekonomický zájem;
- ceny svým pohybem zajišťují neustálé obnovování rovnováhy na trzích. Vláda by měla hrát jen minimální roli.

Podle klasické školy tedy musí stát vytvářet optimální podmínky pro fungování tržního mechanismu. Stát má chránit společnost před násilím a vnějším napadením, má chránit každého člena společnosti před nespravedlností a útlakem ze strany druhého. Stát má povinnost budovat a udržovat některé veřejné práce a díla, některé veřejné instituce, které by nikdy nemohly být budovány a udržovány v zájmu některého jednotlivce či skupiny. (Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010, Jurečka, 2017)

1.1.2 Neoklasická ekonomie

Marginalistická revoluce

Neoklasická ekonomie navázala na poznatky klasické ekonomie. Její vznik je datován od roku 1871 v souvislosti s nástupem tzv. **marginalistické revoluce** a vznikem **teorie mezní užitečnosti**.

Tato teorie se stala základem nového systému ekonomického myšlení, tzv. **neoklasicismu**. Nový způsob ekonomického myšlení

vznikl nezávisle na sobě na třech různých místech a tomu odpovídá i pozdější vývoj, neboť neoklasickou ekonomii reprezentují tři odlišné školy ekonomického myšlení – cambridgeská, lausannská, rakouská. (Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010, Jurečka, 2017)

Neoklasicismus představoval zcela nový ekonomický systém, který se ve většině charakteristik od klasické ekonomie značně odlišoval. Společným prvkem klasiků a neoklasiků byl **liberalismus** anebo jinak řečeno **předpoklad vnitřní stability hospodářského systému**.

Zatímco předmětem pozornosti klasiků byl ekonomický růst, neoklasičtí ekonomové se zaměřili na problematiku utváření ekonomické rovnováhy, a to ve smyslu statického pojetí. Neoklasikové považovali rozhodnutí (preference) každého spotřebitele za klíčová a tvrdili, že výrobci reagují právě na spotřebitelova přání. (Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010, Jurečka, 2017)

Neoklasická makroekonomie klade důraz na tyto **faktory**:

- liberalizaci ekonomiky;
- omezení vládní intervence;

- stranu nabídky.

Dalším znakem neoklasické ekonomie byl i důraz na intenzivní využití matematických metod v ekonomii. (Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

1.2 Keynesiánská ekonomie

Keynesiánská ekonomie

Směr označovaný jako **keynesiánská ekonomie** představuje jeden ze dvou dominujících směrů druhé poloviny 20. století. Jeho východiska byla položena v ekonomii Johna Maynarda Keynesa (1883 - 1946) v Anglii. Keynesova ekonomie se formovala v procesu přehodnocování neoklasické ekonomie a očekávání nového makroekonomického výkladu ekonomie. (Jurečka, 2017, Keynes, 1963, Samuelson & Nordhaus, 1995)

Makroekonomický přístup k hospodářství

Keynes v průběhu dvacátých let se s neoklasickou ekonomikou rozešel a rozpracoval svoji vlastní teorii, která představovala východisko z krize neoklasické ekonomie. V období, kdy byly vyslovovány pochybnosti o neoklasicismu jako teoretickém přístupu ke zkoumání tržní ekonomiky. Zásadní pochybnosti o schopnosti samoregulace tržní ekonomiky Keynes popsal ve svém ekonomickém výkladu, který lze charakterizovat v následujících bodech:

- makroekonomický přístup k analýze hospodářství;
- příjmově výdajová metoda, která vychází ze srovnání příjmů a výdajů v ekonomice. Pokud se příjmy a výdaje rovnají pak ekonomický systém je v rovnováze. (Jurečka, 2017, Keynes, 1963, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

1.3 Postkeynesiánská ekonomie

Postkeynesiánství a neokeynesiánství

Postkeynesiánská makroekonomie se formovala souběžně s rozvojem neokeynesiánství. Nejdříve v Anglii, kde představitelé cambridgeské ekonomie odmítali americkou neokeynesiánskou verzi interpretace Keynesa, a proto pro svůj přístup zvolili označení postkeynesiánství. Jejich kritika se soustředila na následující pro-

blémy:

- zjednodušení výkladu, zejména opuštění prvku nejistoty;
- vstřícnost neoklasickým ideám autoregulace vedoucí k obnovení rovnováhy při plné zaměstnanosti;
- podcenění monetární politiky a peněžních aspektů, se kterými spojovali neschopnost neokeynesiánců rozpracovat adekvátní teorii inflace.

V cambridgeském výkladu byly řešeny hlavně problémy:

- vlivu monopolů na cenový mechanismus, dopady na cenovou hladinu;
- teorie rozdělování, zkoumaná ve vztahu na vytváření podmínek pro hospodářský růst.

Výklad byl velmi kritický a odmítavý ve vztahu k neoklasické ekonomii. Zcela neadekvátní je podle postkeynesiánců výklad rozdělování pomocí teorie mezní produktivity. Se zkoumáním monopolních vlivů na ceny spojují tendence k růstu cen a nepružnostem tržního mechanismu. (Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

1.3.1 Post keynesiánská metodologie

Metodologický realizmus

Základem post keynesiánské metodologie je **metodologický realismus** nebo taktéž tzv. „**kritický realismus**“. Tento pojem není v ekonomické vědě stále plně ustálen. Jesper Jespersen ho na základě tří různých pohledů filosofických metodologů definuje jako: „touhu po dosažení shody mezi reálnou úrovní a analytickou úrovní“ (Štekláč, 2013).

Metodologický kolektivismus

Mezi další východiska post keynesiánské ekonomie nepochybně patří **metodologický kolektivismus**. Vyznačuje se především přístupem, který zdůrazňuje komplexnost systémů. Takový přístup je v kontradikci s metodologickým individualismem.. Při studiu společenských vazeb tedy v post keynesiánském reálném světě nelze vycházet pouze z jednání jedince, jako je tomu v případě metodologického individualismu. K výzkumu celospolečenských systémů, kde je chování jedince ovlivňováno společenským prostředím, a především k výzkumu v makroekonomické vědě, je nutné přistupovat prostřednictvím analýzy jednání společnosti jako celku. (Štekláč, 2013)

Shrnutí

- Klasické pojetí ekonomie vychází z učení skotského ekonoma Adama Smithe, který v roce 1776 publikoval svou práci *„Pojednání o podstatě a původu bohatství národů“*.
- Klasická škola ekonomie říká, že lidé sledují svůj ekonomický zájem a ceny svým pohybem zajišťují neustálé obnovování rovnováhy na trzích. Vláda by měla hrát jen minimální roli.
- Neoklasická ekonomie navázala na poznatky klasické ekonomie. Její vznik je datován od roku 1871 v souvislosti s nástupem tzv. marginalistické revoluce a vznikem teorie mezní užitečnosti.
- Neoklasická makroekonomie klade důraz na liberalizaci ekonomiky; omezení vládní intervence; stranu nabídky.
- Keynesiánská ekonomie představuje jeden ze dvou dominujících směrů druhé poloviny 20. století. Jeho východiska byla položena v ekonomii Johna Maynarda Keynesa (1883 - 1946) v Anglii. Keynesova ekonomie se formovala v procesu přehodnocování neoklasické ekonomie a očekávání nového makroekonomického výkladu ekonomie.
- Postkeynesiánská makroekonomie se formovala souběžně s rozvojem neokeynesiánství. V cambridgeském výkladu byly řešeny hlavně problémy, a to vliv monopolů na cenový mechanismus, dopady na cenovou hladinu; teorie rozdělování, zkoumaná ve vztahu na vytváření podmínek pro hospodářský růst.
- Základem post keynesiánské metodologie je metodologický realismus nebo taktéž tzv. „kritický realismus“ a metodologický kolektivismus.

2 ANALYTICKÝ APARÁT MAKROEKONOMIE

Cíl kapitoly

- seznámit s makroekonomickými agregáty
- objasnit základní analytické nástroje matematiky a statistiky, které jsou využívány při hodnocení výkonnosti ekonomiky

2.1 Matematické nástroje makroekonomie

Makroekonomie zkoumá ekonomiku jako celek. Zabývá se agregátními ekonomickými jevy. Celkový ekonomický výkon země je vyhodnocován prostřednictvím makroekonomických agregátů. Jejich vývoj je předmětem zájmů mnoha skupin osob, například občanů, politiků a také podnikatelů a manažerů dané země. Výkonnost národního hospodářství přímo nebo nepřímo ovlivňuje nejen ekonomický ale také společenský život dané země.

2.1.1 Makroekonomické agregáty

*Makroekonomické
agregáty
= souhrnné
ukazatele*

Makroekonomickými agregáty rozumíme souhrnné národohospodářské veličiny, s jejichž pomocí se od počátku 30. let minulého století měří rozsah hospodářské činnosti jednotlivých zemí. (Jurečka, 2017)

Agregované ukazatele využívané v makroekonomii vznikají tzv. agregací, což znamená spojování nebo slučování několik složek do jedné obecnější veličiny. Agregované makroekonomické ukazatele mohou být prezentovány jako stavové a tokové.

*Stavové a tokové
ukazatele*

Stavové ukazatele se měří k určitému časovému okamžiku. Například objem úspor v ekonomice, počet pracovních míst v ekonomice atd.

Tokové ukazatele jsou měřeny za určité časové období. Vyjadřují změnu sledované veličiny za jednotku času. Například vývoj investic za daný rok. (Vymětal & Žďárek, 2009)

*Věcné, časové a
prostorové
vymezení
ukazatele*

Každá veličina, resp. ukazatel, musí být vymezena **věcně, časově a prostorově**. Následně lze provádět ekonomickou analýzu. Ta se zpravidla děje při měnící se jedné dimenzi a ostatní se nemění. Výjimku tvoří mezinárodní srovnávání, kde se mění prostor a případně i čas.

- **Věcné vymezení** - spočívá v definici konkrétního ukazatele (např. definice složek tvořících HDP vypočteného důchodovou metodou, saldo bilance výnosů platební bilance doplněné o reinvestované zisky atd.).
- **Časové vymezení** - je určení od jakého okamžiku v minulosti do kterého okamžiku v současnosti, resp. budoucnosti, budeme sledovat vývoj ukazatele. Časové intervaly mohou být krátké (rozestupy mezi okamžiky sledování), poté hovoříme o krátkodobé časové řadě (např. měření míry tempa růstu cen), nebo dlouhé (rok a více), poté hovoříme o dlouhodobých časových řadách. Zvláštním případem jsou vysokofrekvenční časové řady s okamžiky pozorování kratšími, než je týden (den). Ty jsou typické pro situace zachycující vývoj na finančních trzích (vývoj kurzu měny, cenného papíru atd.).
- **Prostorové vymezení** - spočívá v určení oblasti, za níž je ukazatel zjišťován a konstruován. (Vymětal & Žďárek, 2009)

Základní operace jsou závislé na typu ukazatele. Pokud pracujeme se stavovým ukazatelem, musíme k jeho shrnování a analýze používat odlišné postupy oproti ukazatelům tokovým. Zatímco pro tokové ukazatele používáme ze statistiky (matematiky) dobře známé metody a postupy (průměry prosté a vážené: aritmetické, harmonické, geometrické, kvantily, rozptyl, směrodatná odchylka, variační koeficient atd.). Pro případ stavového typu ukazatele musíme v případě shrnování použít chronologický průměr, a to prostý (shodná délka intervalů pozorování) nebo vážený (neshodná délka intervalů pozorování). (Vymětal & Žďárek, 2009)

Indexy jsou v zásadě děleny do následujících částí, které umožňují vyčerpávající třídění:

1. indexy jednoduché,
 - a) indexy jednoduché individuální,
 - b) indexy jednoduché složené,
2. indexy souhrnné. (Vymětal & Žďárek, 2009)

Všechny indexy mohou být konstruovány jako indexy objemové, tak jako indexy cenové.

*Základní cíle
ekonomiky*

Nejčastěji sledované makroekonomické ukazatele vycházejí ze čtyř základních cílů ekonomiky, kterými jsou:

- **Produkt.** Schopnost produkovat statky a služby poptávané v ekonomice.
- **Zaměstnanost.** Práce jako jeden z výrobních faktorů potřebných pro tvorbu výrobků a služeb.
- **Stabilita cenové hladiny.** Stabilní hodnota statků a služeb vyjádřená prostřednictvím ceny.
- **Vnější ekonomická rovnováha.** Propojenost ekonomik světa a vyhodnocování pozice dané země vůči ostatním ekonomikám světa. (Vymětal & Žďárek, 2009)

Shrnutí

- Makroekonomie zkoumá ekonomiku jako celek. Zabývá se agregátními ekonomickými jevy.
- Makroekonomickými agregáty rozumíme souhrnné národohospodářské veličiny, s jejichž pomocí se od počátku 30tých let minulého století měří rozsah hospodářské činnosti jednotlivých zemí.
- Agregované ukazatele využívané v makroekonomii vznikají tzv. agregací, což znamená spojování nebo slučování několik složek do jedné obecnější veličiny.
- Agregované makroekonomické ukazatele mohou být prezentovány jako stavové a tokové.
- Každá veličina, resp. ukazatel, musí být vymezena věcně, časově a prostorově. Věcné vymezení spočívá v definici konkrétního ukazatele. Časové vymezení je určení od jakého okamžiku v minulosti do kterého okamžiku v současnosti, resp. budoucnosti, budeme sledovat vývoj ukazatele. Prostorové vymezení spočívá v určení oblasti, za níž je ukazatel zjišťován a konstruován.

- Základní operace jsou závislé na typu ukazatele. Pokud pracujeme se stavovým ukazatelem, musíme k jeho shrnování a analýze používat odlišné postupy oproti ukazatelům tokovým.
- Indexy jsou v zásadě děleny na indexy jednoduché a indexy souhrnné.

3 SYSTEMATICKÝ ROZBOR MĚŘENÍ VÝKONNOSTI NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Cíl kapitoly

- seznámit s nástroji pro výpočet výkonnosti ekonomiky
- objasnit výpočet HDP
- objasnit výpočet inflace
- objasnit výpočet nezaměstnanosti
- objasnit výpočet zahraničního obchodu

3.1 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt (HDP) je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území; používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky.

3.1.1 Výpočet tempa růstu HDP

*Výpočet HDP v ČR
podle ČSU*

Podle metodiky ČSU je výpočet HDP v ČR prováděn dle následujících pokynů. Růst (pokles) HDP charakterizuje, o kolik % reálně stoupl (klesl) hrubý domácí produkt ve sledovaném čtvrtletí roku proti stejnému období roku předchozího, po očištění o sezónní vlivy a nestejný počet pracovních dní. (ČSÚ, 2015)

*Produkční
Výdajová
Důchodová
Metoda výpočtu
HDP*

Může být definován, resp. spočten třemi způsoby:

1. produkční metodou,
2. výdajovou metodou a
3. důchodovou metodou.

Produkční metodou se HDP počítá jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů nebo odvětví a čistých daní na produkty (které nejsou rozvrženy do

sektorů a odvětví). Je to také vyrovnávací položka účtu výroby za národní hospodářství celkem, kde se straně zdrojů zachycuje produkce a na straně užití mezispotřeba. Hrubá přidaná hodnota je rozdílem mezi produkcí a mezispotřebou. Vzhledem k tomu, že produkce se oceňuje v základních cenách a užití v kupních cenách, je strana zdrojů za národní hospodářství celkem doplněna o daně snížené o dotace na výrobky. (Brčák at al., 2018, Jurečka, 2017, Soukup, 2007)

$$HDP = \text{Produkce} \text{ mínus } \text{Mezispotřeba} \text{ plus } \text{Daně z produktů} \text{ mínus } \text{Dotace na produkty}$$

Výdajovou metodou se HDP počítá jako součet konečného užití výrobků a služeb rezidentskými jednotkami (skutečná konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu) a salda vývozu a dovozu výrobků a služeb. Skutečná konečná spotřeba je odvozena prostřednictvím naturálních sociálních transferů od výdajů na konečnou spotřebu domácností, vlády a neziskových institucí sloužících domácnostem. Tvorba hrubého kapitálu se člení na tvorba hrubého fixního kapitálu, změnu zásob a na čisté pořízení cenností. (Brčák at al., 2018, Jurečka, 2017, Soukup, 2007)

$$HDP = \text{Výdaje na konečnou spotřebu} \text{ plus } \text{Tvorba hrubého kapitálu} \text{ plus } \text{Vývoz výrobků a služeb} \text{ mínus } \text{Dovoz výrobků a služeb}$$

Důchodovou metodou se HDP počítá jako součet prvotních důchodů za národní hospodářství celkem: náhrad zaměstnancům, daní z výroby a z dovozu snížených o dotace a hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu (resp. čistého provozního přebytku a smíšeného důchodu a spotřeby fixního kapitálu). (Brčák at al., 2018, Jurečka, 2017, Soukup, 2007)

$$HDP = \text{Náhrady zaměstnancům} \text{ plus } \text{Daně z výroby a z dovozu} \text{ mínus } \text{Dotace} \text{ plus } \text{Čistý provozní přebytek} \text{ plus } \text{Čistý smíšený důchod} \text{ plus } \text{Spotřeba fixního kapitálu}$$

Příklad

Hrubý domácí produkt vzrostl v roce 2017 podle předběžného odhadu o 4,5 %. Ve 4. čtvrtletí HDP mezičtvrtletně vzrostl o 0,5 % a meziročně se zvýšil o 5,1 %. Česká ekonomika zaznamenala v uplynulém roce dynamický růst. Hrubý domácí produkt (HDP) očištěný o

cenové vlivy a sezónnost[1] vzrostl v roce 2017 podle předběžného odhadu o 4,5 %. K jeho růstu přispěly významně všechny složky poptávky, zejména zahraniční poptávka a spotřební výdaje domácností. Dařilo se většině odvětví národního hospodářství, především průmyslu, ale i odvětvím služeb. Výkonnost ekonomiky i v závěru roku rostla. V posledním čtvrtletí předchozího roku vzrostl HDP oproti 3. čtvrtletí o 0,5 % a meziročně o 5,1 %. K růstu HDP ve 4. čtvrtletí přispěly rovnoměrně všechny složky poptávky.

3.2 Inlace

Obecně inflace znamená všeobecný růst cenové hladiny v čase. Statistické vyjadřování inflace vychází z měření čistých cenových změn pomocí indexů spotřebitelských cen. Cenové indexy poměřují úroveň cen vybraného koše reprezentativních výrobků a služeb (cca 700) ve dvou srovnávaných obdobích, přičemž váha (resp. význam), která je jednotlivým cenovým reprezentantům ve spotřebním koši přisouzena, odpovídá podílu daného druhu spotřeby, který zastupují, na celkové spotřebě domácností. Do spotřebního koše je zařazeno potravinářské zboží (potraviny, nápoje, tabák), nepotravinářské zboží (odívání, nábytek, potřeby pro domácnost, drogistické a drobné zboží, zboží pro dopravu a volný čas, zboží pro osobní péči aj.) a služby (opravárenské, z oblasti bydlení, provozu domácnosti, zdravotnictví, sociální péče, dopravy, volného času, vzdělávání, stravování a ubytování, osobní péče a služby finanční). (ČSÚ, 2018)

Informace o dosažené míře inflace jsou využívány např. pro účely valorizace mezd, důchodů a sociálních příjmů. V neposlední řadě jsou tyto informace využívány také v souvislosti s nájemními či jinými smlouvami, v nichž je zakotvena revize původně dohodnutého finančního plnění v závislosti na vývoji inflace. (ČSÚ, 2018)

Pro správnou interpretaci každého cenového indexu je nutno si vždy uvědomit, ke kterému období je počítán. Při vyjadřování míry inflace pomocí indexu spotřebitelských cen jsou často uváděna různá čísla, která, i když rozdílná, jsou správná. Podmínkou je přesné věcné, prostorové a časové vymezení. To znamená uvést jednoznačně období, za které je míra inflace uváděna a dále základ, k němuž se vymezené období porovnává. (ČSÚ, 2018)

3.2.1 Výpočet míry inflace

Podle metodiky ČSU (ČSÚ, 2018) je nejčastěji míra inflace vyjadřovaná následujícími způsoby:

1. Míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen
2. Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen ke stejnému měsíci předchozího roku
3. Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen k předchozímu měsíci
4. Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen k základnímu období (rok 2015=100)

Míra inflace vyjádřená přírůstkem **průměrného ročního indexu spotřebitelských cen** vyjadřuje procentní změnu průměrné cenové hladiny za 12 posledních měsíců proti průměru 12 předchozích měsíců. Tato míra inflace je vhodná při úpravách nebo posuzování průměrných veličin. Bere se v úvahu zejména při propočtech reálných mezd, důchodů a pod. (ČSÚ, 2018)

Míra inflace vyjádřená přírůstkem **indexu spotřebitelských cen ke stejnému měsíci předchozího roku** vyjadřuje procentní změnu cenové hladiny ve vykazovaném měsíci daného roku proti stejnému měsíci předchozího roku. Jedná se tedy o dosaženou cenovou úroveň, která vylučuje sezónní vlivy tím, že se porovnávají vždy stejné měsíce. Tato míra inflace je vhodná ve vztahu ke stavovým veličinám, které měří změnu stavu mezi začátkem a koncem období bez ohledu na průběh vývoje během tohoto období. Bere se v úvahu při propočtech reálné úrokové míry, reálného zvýšení cen majetku, valorizací apod. (ČSÚ, 2018)

Míra inflace vyjádřená přírůstkem **indexu spotřebitelských cen k předchozímu měsíci** vyjadřuje procentní změnu cenové hladiny sledovaného měsíce proti předchozímu měsíci. (ČSÚ, 2018)

Bazické indexy - **Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen k základnímu období** (průměr roku 2015=100) vyjadřuje změnu cenové hladiny sledovaného měsíce příslušného roku proti průměru roku 2015. Pomocí bazických indexů spotřebi-

telských cen k základnímu období (bází je průměr roku 2015=100) jsou vypočítávány od ledna 2017 všechny indexy spotřebitelských cen sloužící k vyjadřování míry inflace za různá časová období. Při těchto výpočtech platí zásada, že míry inflace jsou vyjádřeny úhrnným indexem spotřebitelských cen za domácnosti celkem. Tato míra inflace je využívána pro analýzu dlouhodobých podrobných trendů (časových řad) vývoje cenových hladin a životních nákladů. Od ledna 2017 je nově zavedena časová řada bazických indexů se základem průměr roku 2015 = 100. Z této časové řady jsou počítány indexy k dalším základům (předchozí měsíc = 100, stejné období předchozího roku = 100 a index klouzavých průměrů za posledních 12 měsíců k průměru 12 předcházejících měsíců). Indexy vypočtené z dosavadní časové řady bazických indexů průměr roku 2005 = 100 zůstávají platné, nedochází k revizi již publikovaných údajů. Původní časová řada se základem průměr roku 2005 = 100 je nadále počítána i publikována, ale nejsou z ní již odvozovány jiné indexy. (ČSÚ, 2018, Vymětal & Žďárek, 2009)

3.3 Nezaměstnanost

Za zaměstnané se považují všechny osoby patnáctileté a starší, obvykle bydlící na sledovaném území, které v průběhu referenčního týdne pracovaly alespoň 1 hodinu za mzdu, plat nebo jinou odměnu, nebo sice nebyly v práci, ale měly formální vztah k zaměstnání; hlavním kritériem pro zařazení mezi zaměstnané je tedy vyvíjení jakékoliv odměňované pracovní aktivity. Není proto rozhodující, zda pracovní aktivita těchto osob měla trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter a zda měly jen jedno nebo více souběžných zaměstnání, nebo zda současně studovaly, pobíraly nějaký důchod apod. Do kategorie zaměstnaných náleží všichni placení zaměstnaní (zaměstnanci a členové produkčních družstev) a všichni zaměstnaní ve vlastním podniku (podnikatelé a pomáhající rodinní příslušníci). Kategorii podnikatelů v hlavním zaměstnání je nutné odlišovat od kategorie osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) vymezených zákonem č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Počet OSVČ zahrnuje kromě tzv. hlavní samostatné výdělečné činnosti i vedlejší samostatnou výdělečnou činnost. Tuto vedlejší samostatnou výdělečnou činnost je nutné chápat jinak než druhé či další zaměstnání respondenta ve výběrovém šetření. Podle výše uvedeného zákona se vedlejší samostatná činnost vztahuje k systému sociálního zabezpečení, kdy např. starobní důchodci resp. nezaopatřené

děti mohou vykonávat pouze vedlejší samostatnou výdělečnou činnost. Pracovní aktivita respondenta ve výběrovém šetření se vztahuje vždy k příslušnému referenčnímu týdnu. Naproti tomu Česká správa sociálního zabezpečení publikuje údaje o evidenčním počtu OSVČ k poslednímu dni kalendářního měsíce. Celkový počet OSVČ je třeba navíc odlišovat od pravidelně publikovaného počtu OSVČ platících zálohy na pojistné. (ČSÚ, 2018)

Za nezaměstnané se podle mezinárodně srovnatelné metodiky považují všechny osoby patnáctileté a starší, obvykle bydlící na sledovaném území, které v průběhu referenčního týdne souběžně splňovaly 3 podmínky:

- nebyly zaměstnané;
- byly připraveny k nástupu do práce, tj., během referenčního období byly k dispozici okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů pro výkon placeného zaměstnání nebo sebezaměstnání;
- v průběhu posledních 4 týdnů hledaly aktivně práci (prostřednictvím úřadu práce nebo soukromé zprostředkovatelny práce, přímo v podnicích, využíváním inzerce, podnikáním kroků pro založení vlastní firmy, podáním žádosti o pracovní povolení a licence nebo jiným způsobem). (ČSÚ, 2018)

Mezi nezaměstnané patří i osoby, které nehledají práci, protože ji již našly a jsou schopny ji nastoupit nejpozději do 14 dnů. Ukazatel je konstruován podle metodiky Eurostatu vypracované na základě doporučení Mezinárodní organizace práce (ILO). Zařazení do této kategorie nesouvisí s kategorií registrovaných uchazečů o zaměstnání na úřadech práce a ani s faktem, zda tyto osoby pobírají či nepobírají příspěvek v nezaměstnanosti či jiné sociální dávky nebo příspěvky. (ČSÚ, 2018)

3.3.1 Výpočet míry nezaměstnanosti

*Míra
Nezaměstnanosti
jako
podíl nezaměstnaných osob*

Od roku 2012 Ministerstvo práce a sociálních věcí přešlo na nový ukazatel nezaměstnanosti v ČR s názvem Podíl nezaměstnaných osob. Nový ukazatel vyjadřuje podíl nezaměstnaných ze všech obyvatel v daném věku, zatímco dosavadní míra nezaměstnanosti poměřovala uchazeče o zaměstnání pouze k ekonomicky aktivním osobám. K dohodě o změně výpočtu dospělo ministerstvo s Českým statistickým úřadem.

Dosud obě instituce zveřejňovaly výsledky dvou různých šetření o nezaměstnanosti a to přinášelo možnou záměnu těchto čísel. (ČSÚ, 2018)

Registrovaná míra nezaměstnanosti byla podle výše zmíněného harmonogramu nahrazena výpočtem, který bude uvádět podíl nezaměstnaných osob vůči obyvatelstvu ve věku 15 – 64 let. Tento ukazatel je konzistentní pro všechny úrovně územní hierarchie je snadněji interpretovatelný, odstraňuje nesrovnalosti v podkladových číslech i možnost záměny s mezinárodně sledovanou obecnou mírou nezaměstnanosti. (ČSÚ, 2018)

Ukazatel **podíl nezaměstnaných osob na obyvatelstvu ve věku 15 – 64 let**. Čítec, tj. počet evidovaných lidí bez práce a jmenovatel pracovní síla celkovým počtem obyvatel v tomto věku z bilance obyvatel. (ČSÚ, 2018)

3.4 Zahraniční obchod

Pojetí zahraničního obchodu v ČR

Přeshraniční pojetí zahraničního obchodu vypovídá výhradně o fyzickém pohybu zboží přes hranice bez ohledu na to, zda dochází k obchodu mezi českými a zahraničními subjekty. Tyto údaje jsou mezinárodně srovnatelné a mohou sloužit jako indikátor vývoje hodnoty obchodu. (ČSÚ, 2017)

Národní pojetí zahraničního obchodu vypovídá o vývozní a dovozní výkonnosti české ekonomiky, tedy i o obchodní bilanci zahraničního obchodu české ekonomiky. Sleduje skutečný obchod se zbožím realizovaný mezi českými a zahraničními subjekty, tj. změnu vlastnictví mezi rezidenty a nerezidenty. (ČSÚ, 2017)

3.4.1 Výpočet zahraničního obchodu ČR

*Statistika
Zahraničního ob-
chodu v ČR*

Odlišnosti statistiky zahraničního obchodu jsou podle přechodu zboží přes hranice, tzv. přeshraniční pojetí a podle změny vlastnictví, tzv. národní pojetí.

Princip přechodu zboží přes hranice je v souladu s tzv. tradiční statistikou zahraničního obchodu. Vývozem z České republiky (ČR) se zde rozumí fyzické překročení zboží přes hranice ČR do zahraničí. Dovozelem je naopak moment překročení zboží hranice České republiky ze zahraničí. Do vývozu a dovozu jsou tak započítávány i

transakce nerezidentů na území ČR na rozdíl od národního pojetí zahraničního obchodu (více viz Metodika zahraničního obchodu se zbožím v národním pojetí). Tato statistika vypovídá výhradně o fyzickém pohybu zboží přes hranice, bez ohledu na to, zda dochází k obchodu mezi českými a zahraničními subjekty. Ekonomické subjekty totiž často potřebují informace také o skutečném přechodu zboží přes hranice dané země, tedy o celkovém vývozu a dovozu země bez ohledu na změnu vlastnictví. Tyto údaje jsou mezinárodně srovnatelné a mohou sloužit jako ukazatel vývoje hodnoty obchodu. (ČSÚ, 2018)

Princip založen na změně vlastnictví je tak konzistentní s platební bilancí a národními účty. Před vstupem do EU byl přechod zboží přes hranice dostatečnou aproximací změny vlastnictví, avšak globalizace v obchodě vedla k oddělení těchto dvou konceptů a tak také rozšířila rozsah transakcí, jelikož přechod přes hranice již není nutně následován změnou vlastnictví. Tato statistika je vhodným východiskem pro sestavování platební bilance dané země, neboť zachycuje zahraniční obchod podle finančních toků a více odpovídá pojetí platební bilance ČNB. (ČSÚ, 2018)

Zahraniční obchod se zbožím podle pohybu zboží tj. přeshraniční statistika. Po vstupu České republiky do Evropské unie je zahraniční obchod České republiky souhrnem vnitrouniního obchodu (tj. obchodu se členskými státy EU) a obchodu se státy mimo EU. (ČSÚ, 2018)

Statistika zahraničního obchodu je založena na dvou systémech, a to

1. na sběru dat systémem Intrastat, který sleduje pohyb zboží uvnitř Společenství (odeslání a přijetí zboží do/ze států EU nebo první zdanitelné plnění související s pořízením zboží z jiného členského státu nebo odesláním zboží do jiného členského státu),
2. na využití některých údajů z Jednotných správních dokumentů (JSD) pro Extrastat, který sleduje obchod s nečlenskými státy EU (vývoz a dovoz zboží do/ze států mimo EU).

Pro zahraniční obchod se zeměmi mimo EU **vývoz** vyjadřuje hodnotu zboží odeslaného do zahraničí, které přestoupilo státní hranici za účelem jeho trvalého nebo dočasného ponechání v zahraničí. Celkový vývoz se tak skládá z odeslání do států EU a vývozu do zemí mimo EU. **Dovoz** vyjadřuje hodnotu zboží přijatého ze zahraničí, které přestoupilo státní

hranici za účelem jeho trvalého nebo dočasného ponechání v tuzemsku. Celkový dovoz se tak skládá z přijetí ze států EU a dovozu ze zemí mimo EU. (ČSÚ, 2018)

*Intrastat
a
Extrastat*

Mezinárodní srovnatelnost. Mezi rozhodující změny, které postupně sjednocují metodiku statistiky zahraničního obchodu ČR s praxí používanou v státech Evropské unie, patří zejména:

- zavedení Jednotné celní deklarace (od 1. května 2004 Jednotný správní doklad)
- zavedení Kombinované nomenklatury
- zavedení Intrastatu – statistického systému pro sledování pohybu zboží mezi členskými státy Evropské unie. (ČSÚ, 2018)

Intrastat je systém statistiky vnitrounijního obchodu. Sleduje zejména pohyb zboží Společenství mezi členskými státy Evropské unie nebo uskutečnění prvního zdanitelného plnění související s pořízením zboží z jiného členského státu nebo odesláním zboží do jiného členského státu. Za zboží Společenství se v souladu s ustanovením čl. 4 nařízení Rady (EHS) č. 2913/92 (Celní kodex) považuje zboží úplně získané nebo vyrobené na území Společenství, zboží propuštěné do volného oběhu ze zemí a území, které nejsou součástí celního území a zboží vyrobené z takového zboží. Za určitých podmínek se do Intrastatu vykazuje i pohyb mezi členskými státy toho zboží, které se nachází v celním režimu aktivního zušlechťovacího styku, jde však o zcela ojedinělé případy. Do statistického systému Intrastatu se zahrnují údaje o zboží, bez ohledu na jeho původ i zemi obchodní. (ČSÚ, 2018)

Extrastat. Systém statistiky zahraničního obchodu se zeměmi, které nejsou členskými státy Evropské unie, se nazývá Extrastat a je založen na získávání údajů z celních prohlášení (Jednotných správních dokladů). Nezahrnují se do něj údaje o zboží umístěném do svobodného celního pásma nebo svobodného celního skladu, propuštěném do celního režimu uskladňování v celním skladu a celního režimu dočasného použití a také o zpět vyváženém zboží bezprostředně po některém z těchto celně schválených určení. Dále nejsou v Extrastatu vykazovány údaje o zboží propuštěném do celního režimu tranzitu. (ČSÚ, 2018)

Základem statistické hodnoty přijímaného a dováženého zboží je fakturovaná hodnota samotného zboží. Statistická hodnota zahrnuje pouze přímé obchodní náklady spojené s do-

pravou přijímaného a dováženého zboží mimo území ČR bez ohledu na to, zda je hradí kupující nebo prodávající. (ČSÚ, 2018)

*Hodnota
Zahraničního
obchodu*

Přepočet hodnoty vyjádřené v zahraniční měně na národní měnu. Hodnota zahraničního obchodu se sleduje v národní měně. Pro přepočet hodnot v cizí měně na koruny české se používá kurz platný pro osobu provádějící přepočet ke dni vzniku povinnosti přiznat daň z přidané hodnoty nebo ke dni, kdy dojde k přijetí nebo odeslání zboží.

Publikování dat v cizí měně. Údaje zahraničního obchodu publikované v cizí měně (EUR, USD) jsou přepočteny z korunových hodnot na základě průměrného měsíčního devizového kurzu vyhlášeného ČNB. (ČSÚ, 2018)

Shrnutí

- Podle metodiky ČSU je výpočet HDP v ČR prováděn dle následujících pokynů. Růst (pokles) HDP charakterizuje o kolik % reálně stoupl (klesl) hrubý domácí produkt ve sledovaném čtvrtletí roku proti stejnému období roku předchozího, po očištění o sezónní vlivy a nestejný počet pracovních dní.
- Hrubý domácí produkt (HDP) je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území; používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky. Může být definován, resp. spočten produkční metodou, výdajovou metodou a důchodovou metodou.
- Míra inflace může být vyjádřena přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen. Vyjadřuje procentní změnu průměrné cenové hladiny za 12 posledních měsíců proti průměru 12 předchozích měsíců.
- Míra inflace může být vyjádřena přírůstkem indexu spotřebitelských cen ke stejnému měsíci předchozího roku. Vyjadřuje procentní změnu cenové hladiny ve vykazovaném měsíci daného roku proti stejnému měsíci předchozího roku.
- Míra inflace může být vyjádřena přírůstkem indexu spotřebitelských cen k předchozímu měsíci. Vyjadřuje procentní změnu cenové hladiny sledovaného měsíce proti předchozímu měsíci.

- Bazické indexy. Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen k základnímu období (průměr roku 2015=100) vyjadřuje změnu cenové hladiny sledovaného měsíce příslušného roku proti průměru roku 2015.
- Od roku 2012 Ministerstvo práce a sociálních věcí přešlo na nový ukazatel nezaměstnanosti v ČR s názvem Podíl nezaměstnaných osob. Nový ukazatel vyjadřuje podíl nezaměstnaných ze všech obyvatel v daném věku, zatímco dosavadní míra nezaměstnanosti poměřovala uchazeče o zaměstnání pouze k ekonomicky aktivním osobám.
- Odlišnosti statistiky zahraničního obchodu jsou podle přechodu zboží přes hranice, tzv. přeshraniční pojetí a podle změny vlastnictví, tzv. národní pojetí.
- Přeshraniční pojetí zahraničního obchodu vypovídá výhradně o fyzickém pohybu zboží přes hranice bez ohledu na to, zda dochází k obchodu mezi českými a zahraničními subjekty.
- Národní pojetí zahraničního obchodu vypovídá o vývozní a dovozní výkonnosti české ekonomiky, tedy i o obchodní bilanci zahraničního obchodu české ekonomiky
- Princip přechodu zboží přes hranice je v souladu s tzv. tradiční statistikou zahraničního obchodu. Vývozem z České republiky (ČR) se zde rozumí fyzické překročení zboží přes hranice ČR do zahraničí. Dovozem je naopak moment překročení zboží hranice České republiky ze zahraničí.
- Princip založen na změně vlastnictví je tak konzistentní s platební bilancí a národními účty.

4 TRH PRÁCE A NEZAMĚSTNANOST

Cíl kapitoly

- s pojetím trhu práce v makroekonomii
- seznámit se základními principy fungování trhu práce
- objasnit pojetí nezaměstnanosti v ekonomické teorii
- seznámit s pojetím Phillipsovi křivky

4.1 Teorie trhu práce

*Nabídka práce a
poptávka po práci*

Trh práce je v ekonomice řízen tržními silami, a to silami nabídky a poptávky práce. Nabídka práce je tvořena vlastníky pracovní síly, kteří při různých úrovních ceny práce může tuto práci nabízet. Poptávka je vytvářena firmami, které pracovní sílu najímají jako vstup do podnikových výrobních procesů. Trh práce se vyskytuje v kon-

kurenčních podmínkách stejně jako u jiných trhů. Dle **klasického konceptu trhu práce** se předpokládá dokonale konkurenční trh. Znamená to homogenní charakter práce, a proto jakýkoliv pracovník může vykonávat jakoukoliv práci. Chování všech tržních subjektů je chápáno jako racionální a je dokonalá informovanost. Neexistují institucionální překážky a stát do tržního mechanismu neintervenuje. (Begg, 2013, Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010., Soukup, 2012)

Představitelé klasické koncepce trhu práce říkají, že neexistuje nedobrovolná nezaměstnanost. Pracovníci, kteří jsou ochotni při dané výši mzdové sazby pracovat, práci naleznou. Těm, kterým výše mzdové sazby nevyhovuje, jsou nezaměstnaní dobrovolně, neboť nejsou ochotni při této sazbě pracovat. (Begg, 2013, Samuelson & Nordhaus, 2007, Soukup, 2012)

*Reálna mzdu nad
rovnovážnou úrovní*

Původní keynesiánský model trhu práce je založen na předpokladu nepružných nominálních mezd. Nový keynesiánský model trhu práce předpokládá, že ceny a mzdy nejsou natolik pružné, aby byly schopny vyčistit trh. V důsledku toho, vzniká nová koncepce – **teorie efektivnosti mzdy**. Tato teorie předpokládá, že vyšší reálné

mzdy přilákají kvalitnější zájemce o práci. Firmy proto schválně udržují reálnou mzdu nad rovnovážnou úrovní. Jejich cílem je stimulace výkonnosti svých pracovníků a zabránění jejich fluktuace. Mzdy rostou, avšak výkonnost zaměstnanců roste rychleji, a tím průměrné náklady firmám klesají. K zastavení růstu mezd dochází tehdy, když průměrné mzdové náklady převyšují mezní produkt práce.

Pružné mzdy a ceny

Monetaristický model trhu práce je založen na předpokladu pružných mezd a cen, kdy firmy i spotřebitelé sledují vývoj reálných mezd. Pozorování vývoje reálných mezd však v sobě zahrnují určitá očekávání, která se, v případě nabídky práce, projevují ve vývoji cenové hladiny. Kdy pracovníci neoplývají dokonalými informacemi o ceně, a proto do svého rozhodování mylně zahrnují inflační očekávání minulých let. Naopak v případě firem, tedy poptávky po práci, se sleduje skutečný vývoj cenové hladiny, neboť firmy získávají operativní informace o cenách. (Mach, 2001, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010, Soukup, 2012)

4.2 Nezaměstnanost a Beverigeova křivka

*Kategorie
nezaměstnanosti*

Typy nezaměstnanosti můžeme členit podle příčin vzniku a také podle jejich projevů v ekonomice. Nezaměstnanost poté můžeme rozčlenit do 3 kategorií jako frikční nezaměstnanost, strukturální nezaměstnanost a nezaměstnanost sezonní. (Jurečka, 2017)

Frikční nezaměstnanost vzniká působením životního cyklu obyvatelstva v důsledku pohybu lidí z jednoho regionu do jiného, hledáním práce po dokončení školy, případně se snahou nahradit dosavadní pracovní pozici za lepší apod. Frikční nezaměstnanost má většinou krátkodobý charakter a ekonomice může být i prospěšná. Tento typ nezaměstnanosti může být ukazatelem pružnosti trhu práce. Lidé snažící se hledat optimální zaměstnání jsou důkazem správné alokace pracovní síly a tato snaha vede ke zvyšování společenské efektivity. (Jurečka, 2017)

Strukturální nezaměstnanost ukazuje na nesoulad kvalifikační struktury práce na trhu nabízené a poptávané. Na trhu práce může být přebytek ekonomů, ale zároveň nedostatek zdravotních sester či instalatérů. Změny struktury ekonomiky můžou pak sloužit jako pří-

činy tohoto jevu, ať už v měřítku celkovém, regionálním nebo mikroregionálním, kde dochází k výrazným strukturálním změnám, kdy například dochází k útlumu v průmyslu hutním, stavebním apod. Strukturální nezaměstnanost má tendenci přetrvávat v ekonomice dlouhou dobu, protože je velmi obtížné sladit pracovní místa, která jsou pro uchazeče zaměstnání k dispozici s jejich kvalifikačními předpoklady. Strukturální nezaměstnanost je považována z hlediska dopadu na ekonomiku a sociální sféru za nejzávažnější. (Jurečka, 2017)

Sezonní nezaměstnanost je charakteristická tím, že se projevuje pravidelnými výkyvy v průběhu roku. Sezonní nezaměstnanost se vyskytuje v odvětvích ekonomiky, která jsou značně ovlivňována ročním obdobím. Na tyto odvětví mohou působit sezonní faktory jako klimatické podmínky nebo počasí. (Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

Kategorie typů nezaměstnanosti můžeme identifikovat pomocí **Beveridgeovy křivky**

Jestliže se v dané ekonomice objevuje spíše krátkodobá **frikční nezaměstnanost**, nacházíme se ve středu Beveridgeovy křivky, která navíc leží u počátku. To značí, že míra nezaměstnanosti dosahuje nízkých hodnot a velká většina nezaměstnaných má možnost najít volné pracovní místo.

Strukturální nezaměstnanost bude ležet v bodě na této křivce přímo na ose 45°, který představuje stejnou míru volných míst a míru nezaměstnanosti, ale dál od nuly. Míra nezaměstnanosti pak může dosahovat vysokých hodnot stejně jako počty volných pracovních míst. Tato volná pracovní místa, ale nejdou sladit s kvalifikační úrovní uchazečů o tyto pracovní místa. (Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

Cyklická nezaměstnanost, která narůstá v období recese, kdy ubývá volných pracovních míst v důsledku plošného snížení ekonomických aktivit ve všech odvětvích ekonomiky, pak leží v bodě Beveridgeovy křivky, která bude značně vzdálena od počátku. (Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

Z makroekonomického pohledu se nezaměstnanost týká obyvatelstva v produktivním věku. Produktivní věk je vymezen ukončením školní docházky a končí odchodem do penze. Lidé v produktivním věku mohou být zaměstnaní (pracují na plný nebo částečný úvazek) nebo nezaměstnaní, kteří práci nemají, ale aktivně ji hledají. Zaměstnaní a nezaměstnaní lidé

pak tvoří ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Ostatní lidí v produktivním věku, kteří zaměstnání nemají, ani se ho nesnaží dosáhnout, jsou ekonomicky neaktivní obyvatelstvo. (Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010)

Nezaměstnanost je v moderních společnostech ústředním problémem. Když je nezaměstnanost vysoká, zdroje nejsou dostatečně využity a důchody lidí jsou nízké.

4.3 Okunův zákon

*Nezaměstnanost a
HDP*

Typickým problémem každé ekonomiky v období recese je nárůst nezaměstnanosti. S poklesem dynamiky výroby stačí firmám méně vstupů. Z toho plyne, že firmy nenajímají nové pracovníky a propouštějí pracovníky staré. Arthur Okun si všiml, že nezaměstnanost je nepřímo úměrná hospodářské aktivitě a zformuloval tzv. Okunův zákon. Samuelson uvádí - Okunův zákon uvádí, že pokles HDP o dvě procenta potenciálního produktu znamená nárůst nezaměstnanosti o jeden procentní bod“. Jestliže HDP začíná na 100 procentech svého potenciálu a nastane pokles na 98 procent, tak míra nezaměstnanosti vzroste o 1 procentní bod. (Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010)

4.4 Phillipsova křivka

*Vztah mezi inflací a
nezaměstnaností*

Phillipsova křivka popisuje vztah mezi inflací a nezaměstnaností. **Raná Phillipsova křivka** předpokládá, že země si může "koupit" nižší úroveň zaměstnanosti, je-li ochotna zaplatit cenou v podobě vyšší míry inflace. O tomto vztahu se navíc předpokládalo, že platí v krátkém i dlouhém období. Jinak řečeno, základním předpokladem zde je, že mezi inflací a nezaměstnaností existuje inverzní vztah. Poklesne-li nezaměstnanost pod svou přirozenou míru, inflace poroste na úroveň setrvačné míry. Vzroste-li nezaměstnanost nad svoji přirozenou míru, bude mít inflace tendenci klesat pod setrvačnou míru. (O'Sullivan, 2012, Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010)

Přirozenou mírou nezaměstnanosti rozumíme nejnižší udržitelnou míru nezaměstnanosti, kterou může země dosahovat, aniž riskuje vzestupnou inflační spirálu. Je to míra nezaměstnanosti, při které počty lidí, kteří práci ztrácejí, se rovnají počtu lidí, kteří práci znovu

nalézají. Jde tedy o míru nezaměstnanosti odpovídající plnému využívání výrobních zdrojů, tedy úrovni potenciálního produktu. (Mankiw, 2000, 2013, Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010)

4.4.1 Modifikace Phillipsovi křivky

*Krátkodobá
a dlouhodobá
Phillipsova křivka*

Někteří ekonomové však s tímto pojetím vztahu mezi inflací a nezaměstnaností polemizovali, a také v druhé polovině 20. století ranou Phillipsovu křivku ekonomická praxe nepotvrzovala. **Soudobé moderní pojetí Phillipsovy křivky** je specifikováno z hlediska času:

- v krátkém období je Phillipsova křivka klesající, substituční vztah mezi inflací a nezaměstnaností zůstává stabilní jen tak dlouho, dokud se nezmění setrvačná míra inflace, dokud ekonomika není vystavena šokům;
- v dlouhém období je Phillipsova křivka vertikální na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti. Tento tvar Phillipsovy křivky vysvětluje teorie adaptivních a racionálních očekávání. (Mankiw, 2000, 2013, Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010)

Lucasova verze Phillipsovy křivky spočívá v záměně nezaměstnanosti za reálný produkt (Q) na vodorovné ose a ve zkoumání ve vztahu inflace a reálného produktu. Lucas je přesvědčen o neúčinnosti makroekonomické politiky v případě, že závěry této politiky jsou známé a racionální očekávání jsou správná. To znamená, spotřebitelé reagují na monetární nebo fiskální expanzi zvýšením agregátní poptávky (AD) v potřebné míře a jsou-li jejich inflační očekávání správná, ekonomika se z rovnováhy nevychýlí. (Jurečka, 2017, O'Sullivan, 2012)

Shrnutí

- Trh práce je v ekonomice řízen tržními silami, a to silami nabídky a poptávky práce.
- Nabídka práce je tvořena vlastníky pracovní síly, který při různých úrovních ceny práce může tuto práci nabízet.
- Poptávka po práci je vytvářena firmami, které pracovní sílu najímají jako vstup do podnikových výrobních procesů.

- Dle klasického konceptu trhu práce se předpokládá dokonale konkurenční trh. S tímto předpokladem se pojí aspekty jako je homogenní charakter práce, a tedy že jakýkoliv pracovník může vykonávat jakoukoliv práci.
- Představitelé klasické koncepce trhu práce tvrdí, že neexistuje nedobrovolná nezaměstnanost, neboť pracovníci, kteří jsou ochotni při dané výši mzdové sazby pracovat, práci naleznou.
- Teorie efektivnosti mzdy předpokládá, že vyšší reálné mzdy přilákají kvalitnější zájemce o práci.
- Monetaristický model trhu práce je založen na předpokladu pružných mezd a cen, kdy firmy i spotřebitelé sledují vývoj reálných mezd.
- Nezaměstnanost poté můžeme rozčlenit do 3 kategorií jako frikční nezaměstnanost, strukturální nezaměstnanost a sezonní.
- Frikční nezaměstnanost je způsobena působením životního cyklu obyvatelstva. Vzniká pohybem lidí z jednoho regionu do jiného, hledáním práce po dokončení školy, případně se snahou nahradit dosavadní pracovní pozici za lepší apod.
- Strukturální nezaměstnanost ukazuje na nesoulad kvalifikační struktury práce na trhu nabízené a poptávané.
- Sezonní nezaměstnanost je charakteristická tím, že se projevuje pravidelnými výkyvy v průběhu roku.
- Okunův zákon uvádí, že pokles HDP o dvě procenta potenciálního produktu znamená nárůst nezaměstnanosti o jeden procentní bod“.
- Phillipsova křivka popisuje vztah mezi inflací a nezaměstnaností.
- Raná Phillipsova křivka předpokládá, že země si může "koupit" nižší úroveň zaměstnanosti, je-li ochotna zaplatit cenou v podobě vyšší míry inflace.
- Přirozenou mírou nezaměstnanosti rozumíme nejnižší udržitelnou míru nezaměstnanosti, kterou může země dosahovat, aniž riskuje vzestupnou inflační spirálu.
- Soudobé moderní pojetí Phillipsovy křivky je specifikováno z hlediska času.
- V krátkém období je Phillipsova křivka klesající, substituční vztah mezi inflací a nezaměstnaností zůstává stabilní jen tak dlouho, dokud se nezmění setrvačná míra inflace, dokud ekonomika není vystavena šokům;

- V dlouhém období je Phillipsova křivka vertikální na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti. Tento tvar Phillipsovy křivky vysvětluje teorie adaptivních a racionálních očekávání.
- Lucasova verze Phillipsovy křivky spočívá v záměně nezaměstnanosti za reálný produkt (Q) na vodorovné ose a ve zkoumání ve vztahu inflace a reálného produktu.

5 CENTRÁLNÍ BANKA A ÚLOHA MONETÁRNÍ POLITIKY V EKONOMICE

Cíl kapitoly

- vysvětlit teorii monetární politiky
- seznámit se cíli a nástroji monetární politiky
- objasnit monetární restrikcí a expanzi
- objasnit problematiku cenové stability

5.1 Monetární politika

Měnová politika

Monetární politika je součástí a nástrojem hospodářské politiky. Je souhrnem opatření a zásad, které mají prostřednictvím měnových nástrojů prosazovat plnění měnových cílů. Monetární politika je nástroj centrální banky a jejím základním cílem je hlídání a aktivní ovlivňování míry znehodnocení peněz - inflace. V české republice plní funkci centrální banky Česká národní banka (ČNB). (Finance, 2018)

Podle Ústavy ČR a zákona o České národní bance je hlavním cílem ČNB péče o cenovou stabilitu. ČNB rovněž podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády, pokud není tento vedlejší cíl v rozporu s cílem hlavním. Svého hlavního cíle - cenové stability - ČNB dosahuje změnami v nastavení měnových podmínek s využitím svých nástrojů, především základních úrokových sazeb. Rozhodování bankovní rady ČNB o nastavení měnové politiky vychází z aktuální makroekonomické prognózy a vyhodnocení rizik jejího naplnění. Po vstupu ČR do eurozóny se ČNB vzdá samostatné měnové politiky ve prospěch Evropské centrální banky. (ČNB, 2018)

Úloha měnové politiky ČNB je právně kodifikována v ustanoveních článku 98 Ústavy ČR a § 2 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, které jí ukládají zabezpečovat především cenovou stabilitu a - pokud tím není dotčen tento hlavní cíl ČNB - podporovat obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu. Podobnou úlohu mají centrální banky ve většině demokratických zemí s tržní ekonomikou. Úloha zajistit stabilitu cen v ekonomice, tj. přispět k tvorbě stabilního prostředí pro rozvoj podni-

katelských aktivit, je výrazem odpovědnosti centrálních bank za udržitelný ekonomický vývoj. Nezbytným předpokladem realizace měnové politiky vedoucí k cenové stabilitě je na druhé straně nezávislost centrální banky. ČNB usiluje o plnění uvedené úlohy v rámci měnově politického režimu nazývaného cílování inflace. (ČNB, 2018)

*Nástroje monetární
politiky*

Při plnění svého cíle využívá ČNB několik měnově politických nástrojů. Nástroje monetární politiky se dělí na **přímé a nepřímé**.

Přímé, tzv. direktivní nástroje, jsou ve vyspělých ekonomických systémech využívány velmi zřídka a jejich použití svědčí o selhání nástrojů nepřímých. Mezi tyto nástroje patří:

- pravidla likvidity - jsou určována buď stanovením závazné struktury aktiv a pasiv obchodních bank nebo formou některých vzájemných vazeb mezi nimi. Slouží k zajištění likvidity obchodních bank;
- úvěrové kontingenty - spočívají v direktivním stanovování limitů úvěrů. Rozlišuje se relativní a absolutní úvěrový kontingent;
- úrokové limity (úrokové stropy) - centrální banka může komerčním bankám stanovit maximální úrokové sazby, které mohou požadovat z jimi poskytovaných úvěrů, nebo naopak minimální úrokové sazby z přijímaných depozit;
- povinné vklady - většinou se týkají centrálních institucí nebo orgánů místní samosprávy.

V moderních ekonomikách jsou využívány nepřímé nástroje monetární politiky. Mezi tyto nástroje patří:

- diskontní nástroje - představují úrokové sazby a další podmínky úvěrů, které centrální banka poskytuje obchodním bankám v domácí měně – to významně ovlivňuje úvěrovou kapacitu obchodních bank;
- operace na volném trhu - znamenají nákup nebo prodej cenných papírů centrální bankou od komerčních bank. Tím jsou zvyšovány nebo snižovány jejich likvidní rezervy a zároveň i jejich úvěrová kapacita;
- povinné minimální rezervy - jsou stanoveny procentem z celkové sumy primárních vkladů obchodních bank. Každá změna rezerv tedy ovlivňuje úvěrovou kapacitu ob-

chodních bank, protože se změní objem prostředků, se kterými může daná komerční banka disponovat;

- konverze a swapy cizích měn - nákupem a prodejem cizích měn centrální bankou od komerčních bank je také ovlivňována úvěrová kapacita obchodních bank – jedná se buď o konverze či swapy cizích měn;
- intervence ve prospěch (v neprospěch) devizového kurzu - tímto nástrojem centrální banka nejčastěji ovlivňuje vývoj obchodní bilance státu a míru inflace. (ČNB, 2018, Mach 2001, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

5.1.1 Měnová expanze a restrikce

*Zvyšování nabídky
peněz*

Expanzivní měnová politika je charakterizována zvyšováním nabídky peněz a tím je stimulována agregátní poptávka. Krátkodobým efektem expanzivní měnové politiky je zvýšení úrovně reálného produktu (HDP) a zaměstnanosti. Nedochází k vysokému růstu cen, ale využití veškerých výrobních zdrojů znamená zvýšení úrovně

cen. Z dlouhodobého hlediska představují efekty expanzivní monetární politiky růst rovnovážné úrovně cen, která odpovídá růstu sumy peněz v oběhu. Nemění se úroveň reálného produktu a přirozené míry zaměstnanosti a nemění se ani výše úrokových měr. Provede-li centrální banka expanzivní měnovou politiku, posune se křivka agregátní poptávky (AD) doprava, a protože průsečík křivky agregátní nabídky (AS) a posunuté agregátní poptávky (nové AD) se nachází v Keynesově poli, bude růst reálného HDP doprovázen poměrně malým růstem cenové hladiny. (Mankiw, 2000, Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

*Snižování nabídky
peněz.*

Restriktivní monetární politika představuje naopak snižování nabídky peněz. V krátkodobém časovém horizontu znamenají efekty restriktivní monetární politiky pokles úrovně reálného produktu a zaměstnanosti. Případné volné zdroje výrobních faktorů znamenají pokles cenové hladiny. Dlouhodobé efekty restriktivní monetární

politiky mají za následek snížení rovnovážné úrovně cen, která odpovídá snížení sumy peněz v oběhu. Nemění se úroveň reálného produktu a přirozené míry zaměstnanosti. (Mankiw, 2000, Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

5.1.2 Cenová stabilita

ČNB, podobně jako většina centrálních bank, se soustřeďuje především na stabilitu spotřebitelských cen. V praxi se stabilitou cen rozumí zpravidla nikoli doslova neměnnost cen, nýbrž jejich mírný růst. Růst cen odpovídající cenové stabilitě by měl zahrnovat statistické vychýlení směrem nahoru, k němuž dochází při měření růstu těchto cen, a měl by také dát dostatečný prostor pro drobné změny cenových relací, k nimž v každé ekonomice s efektivním cenovým systémem neustále dochází. Pro období od ledna 2006 byl vyhlášen inflační cíl ve výši 3 % s tolerančním pásmem ve výši jednoho procentního bodu oběma směry. V březnu 2007 byl vyhlášen nový inflační cíl ve výši 2 % platný od ledna 2010 s tím, že ČNB bude stejně jako doposud usilovat o to, aby se skutečná hodnota inflace nelišila od cíle o více než jeden procentní bod na obě strany." (ČNB, 2018)

Shrnutí

- Monetární politika je součástí a zároveň nástrojem hospodářské politiky. Je souhrnem opatření a zásad, které mají prostřednictvím měnových nástrojů prosazovat plnění měnových cílů.
- Monetární politika je nástroj centrální banky a jejím základním cílem je hlídání a aktivní ovlivňování míry znehodnocení peněz - inflace.
- Úloha měnové politiky ČNB je právně kodifikována v ustanoveních článku 98 Ústavy ČR a § 2 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, které jí ukládají zabezpečovat především cenovou stabilitu.
- Při plnění svého cíle využívá ČNB několik měnově politických nástrojů. Nástroje monetární politiky se dělí na přímé a nepřímé.
- Přímé, tzv. direktivní nástroje, jsou ve vyspělých ekonomických systémech využívány zřídka a jejich použití svědčí o selhání nástrojů nepřímých.
- V moderních ekonomikách jsou využívány nepřímé nástroje monetární politiky.
- Expanzivní měnová politika je charakterizována zvyšováním nabídky peněz a tím je stimulována agregátní poptávka.

- Restriktivní monetární politika představuje naopak snižování nabídky peněz. V krátkodobém časovém horizontu znamenají efekty restriktivní monetární politiky pokles úrovně reálného produktu a zaměstnanosti.
- ČNB, podobně jako většina centrálních bank, se soustřeďuje především na stabilitu spotřebitelských cen. V praxi se stabilitou cen rozumí zpravidla nikoli doslova neměnnost cen, nýbrž jejich mírný růst.

6 FISKÁLNÍ POLITIKA A VEŘEJNÉ FINANCE V EKONOMICE

Cíl kapitoly

- vysvětlit pojetí fiskální politiky v makroekonomii
- objasnit pojetí veřejných financí
- seznámit se státním rozpočtem a jeho tvorbou v ČR

6.1 Fiskální politika

Rozpočtová politika

Fiskální politika ovlivňuje ekonomiky prostřednictvím veřejných rozpočtů, a to jak prostřednictvím příjmové, tak výdajové stránky. Cílem fiskální politiky je zajistit makroekonomickou stabilitu zejména stabilní ekonomický růst, nízkou nezaměstnanost, stabilní cenovou hladinu. (Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

Původním smyslem fiskální politiky bylo získávání a shromažďování peněžních prostředků pro krytí vládních výdajů. V teorii i praktické politice byla uplatňována doktrína laissez faire, podle níž byl systém schopen spontánně zabezpečit společensko-ekonomické optimum. Velkou hospodářskou krizí a s teoretickou podporou ze strany keynesovské ekonomie došlo v postavení státních rozpočtů a fiskálních politik k významné kvalitativní změně. Z fiskální politiky se stal aktivní ekonomický činitel. Keynesovská ekonomie vnímá aktivní fiskální politiku jako nutný předpoklad stabilizace ekonomiky. Neoklasická ekonomie spatřuje v aktivní fiskální politice jako jednu z příčin nestability ekonomiky. (Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

Hlavními nástroji fiskální politiky je příjmová a výdajová stránka státního rozpočtu. Podle toho, jak jsou změny při její tvorbě realizovány, rozlišujeme dva nástroje, a to **vestavěné stabilizátory a diskreční politiku**.

Nástroje působící automaticky

Vestavěné stabilizátory působí v ekonomice automaticky. Jejich cílem je tedy vyrovnávat kolísání ekonomiky. Mezi vestavěné stabilizátory patří např. podpory v nezaměstnanosti a progresivní míra

zdanění. Jestliže se ekonomika začne propadat do recese, roste počet nezaměstnaných. Nezaměstnanému člověku, pokud by nedostal žádné podpory v nezaměstnanosti, rapidně klesne jeho příjem a bude nucen výrazně omezit své spotřební výdaje. Spotřební výdaje jsou však součástí národohospodářského produktu, který se díky tomu dále sníží. Jestliže ale nezaměstnaní dostanou podpory v nezaměstnanosti, nemusí omezit tak výrazným způsobem své spotřební výdaje a díky tomu se také zmírní propad národohospodářského produktu. Podpory v nezaměstnanosti jako by omezily cyklický výkyv zespoda a recese nebude tak hluboká. Nižší výdaje lidí však znamenají i to, že národohospodářský produkt nevroste o tolik, o kolik by jinak mohl vzrůst. Vestavěné stabilizátory omezují cyklické výkyvy ekonomiky, nemusí však vést k jejich úplnému odstranění. (Jurečka, 2017, Soukup, 2012))

Vláda proto přijímá další opatření na základě svého volného rozhodování, a to označujeme jako diskreční politika. Diskreční politika znamená nová opatření přijímána vládou na základě volného rozhodování. Jde o změnu:

- daní v případě podpoření ekonomiky jejich snížení, v případě utlumení ekonomiky jejich zvýšení;
- změnu investičních výdajů na podporu výstavby dálnic, bydlení, atd.
- politiky zaměstnanosti.

*Nová opatření
přijímána vládou*

Diskreční politika může nabývat celé řady podob. Diskreční politika může být expanzivní, jejímž cílem je podpoření ekonomiky v recesi nebo může být restriktivní s cílem je utlumit ekonomiku. Bezprostředním cílem fiskální politiky je měnit velikost agregátní poptávky (AD). (Jurečka, 2017, Soukup, 2012))

Z hlediska působení na agregátní poptávku (AD) je rozlišována **expanzivní a restriktivní fiskální politika**. Cílem expanzivní fiskální politiky je růst agregátní poptávky, a to především na základě snižování daní a zvyšování veřejných výdajů. Naproti tomu cílem restriktivní fiskální politiky je snižování agregátní poptávky, a to na základě zvyšování daní a snižování veřejných výdajů. (Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010, Soukup, 2012)

6.2 Veřejné finance a ekonomika

Finance vyjadřují peněžní vztahy, které vznikají a rozvíjejí se při získávání, rozdělování a užití peněžních fondů. Finance představují řešení složité struktury finančních vztahů. Jde o specifické peněžní vztahy a operace probíhající v rámci ekonomického systému mezi subjekty tzv. veřejné správy na straně jedné a ostatními subjekty na straně druhé. (Hamerníková, B. et al., 2007)

Peněžní vztahy

Státní finance jsou částí veřejných financí, stejně jako druhou částí veřejných financí jsou finance municipální (místní). Vstupem ČR do EU se součástí veřejných financí staly rovněž nadstátní finance, vztahy k rozpočtu EU.

Složky veřejných financí jsou:

- státní finance - soustředěné v centralizovaném peněžním fondu, státním rozpočtu;
- finance státních účelových fondů - samostatná specifická složka s právní subjektivitou, zřizovaná ze zákona, z pragmatických důvodů oddělená od státního rozpočtu;
- finance subjektů hospodařících se státními financemi - pocházející ze zdrojů získaných z hospodaření těchto subjektů s majetkem státu resp. ze zdrojů, které jim stanoví zřizovatel – stát v rámci svého rozpočtu;
- finance municipalit;
- finance subjektů hospodařících s financemi municipalit;
- finance nadstátní - ve vztahu k rozpočtu EU. (Hamerníková, B. et al., 2007)

Základními **funkcemi veřejných financí** jsou:

- a) alokační funkce - souvisí s problematikou zabezpečení veřejných statků a jejich skladby, a to vlastní produkcí prostřednictvím veřejného sektoru;
- b) distribuční funkce – má spojitost s otázkami souvisejícími s rozdělováním. Jde o uplatňovaná opatření v rozdělování bohatství a důchodů v souladu s tím, co společnost považuje za spravedlivé rozdělení;
- c) stabilizační funkce – vyplývá z působení veřejných financí jako nástroje makroekonomické politiky k zajištění vysoké zaměstnanosti, relativní cenové stability, žádoucího tempa růstu HDP a vyrovnanosti obchodní a platební bilance;

- d) regulační funkce – je uplatňována většinou v období nerovnovážného vývoje ekonomiky;
- e) kontrolní funkce - je nástrojem aktivního působení finančních vztahů na ekonomické procesy, tj. kontrola příjmů a výdajů. (Hamerníková, B. et al., 2007)

6.2.1 Statní rozpočet

*Plán finančního
hospodaření státu*

Státní rozpočet představuje plán finančního hospodaření státu na daný rozpočtový rok, kterým se zajišťuje plnění ekonomických, sociálních a politických funkcí státu. Prostřednictvím státního rozpočtu vláda realizuje hospodářskou politiku a uskutečňuje své programové priority. Státní rozpočet je centralizovaným peněžním fondem a představuje bilanci příjmů a výdajů státu na daný rozpočtový rok. Rozpočtový rok je shodný s rokem kalendářním. Příjmová strana rozpočtu obsahuje informace o tom, z jakých zdrojů vláda plánuje tyto aktivity státu financovat, tj. z daní, poplatků či jiných příjmů. Výdajová strana rozpočtu informuje o tom, kolik stát vydává na financování jednot Státní rozpočet je plán finančního hospodaření státu na daný rozpočtový rok, kterým se zajišťuje plnění ekonomických, sociálních a politických funkcí státu. Jednotlivé příjmy a výdaje státního rozpočtu se dále člení podle jednotlivých kapitol vyjadřujících okruh působnosti a odpovědnosti jednotlivých ústředních orgánů státní správy (např. ministerstva). Státní rozpočet má podobu zákona (např.: Zákon č. 457/2016 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2017). Zákon o státním rozpočtu navrhuje vláda a schvaluje Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Způsob financování kapitol státního rozpočtu vymezuje zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů. Státní rozpočet může být vytvořen ve třech jako vyrovnaný, přebytkový či schodkový. Jednotlivé varianty odrážejí hospodářskou politiku státu, ta reaguje na aktuální ekonomickou situaci a na předpokládaný vývoj ekonomiky. Státní rozpočet plní alokační, redistribuční a stabilizační funkci. (MF ČR, 2018)

Státní rozpočet má svoji **příjmovou a výdajovou stránku**. Hlavními složkami příjmové stránky jsou:

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

- Daně: jednak přímé - daně z příjmu fyzických a právnických osob, majetkové daně, silniční daně, dědické a darovací daně, atd. a nepřímé daně - daň z přidané hodnoty a spotřební daně, cla, sociální pojištění atd.;
- příjmy z dříve poskytnutých úvěrů;
- příjmy z prodeje státního majetku;
- přijaté dotace;
- ostatní.

Hlavními složkami výdajové stránky jsou:

- transfery domácnostem - důchody, podpory v nezaměstnanosti, sociální dávky atd.;
- subvence podnikům;
- běžné a investiční výdaje jednotlivých kapitol - doprava, školství, armáda, policie;
- dotace;
- úroky ze státního dluhu;
- ostatní. (MF ČR, 2018)

Jestliže vláda hospodaří s deficitem a musí si půjčovat na krytí rozdílu mezi příjmy a výdaji vzniká tak státní dluh. Prohlubování státního deficitu způsobuje růst vládního dluhu. (Jurečka, 2017)

6.2.2 Finanční vztahy ČR k EU

*Česká republika
vstup
do Evropské unie*

Česká republika se od svého vstupu do Evropské unie podílí na financování rozpočtu EU a zároveň je i příjemcem přerozdělovaných finančních prostředků z rozpočtu EU. Zejména příjmy z fondů politiky soudržnosti, společné zemědělské politiky, komunitárních programů či fondů azylové a migrační politiky umožňují v ČR financovat projekty v oblasti budování infrastruktury, ochrany životního prostředí, výzkumu, vzdělávání, zaměstnanosti a dalších aktuálních společenských témat, které by se jinak nemohly kvůli omezeným národním veřejným zdrojům realizovat, nebo by jejich rozsah byl zúžený.

Rozpočet EU je financován vlastními zdroji, které jsou tvořeny tzv. tradičními vlastními zdroji (cla uvalená na dovozy do EU ze třetích zemí a dávky stanovené v rámci společné

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

organizace trhu s cukrem), dále pak podílem na DPH a zdrojem založeným na hrubém národním důchodu (HND), který tvoří největší příjmovou položku pokrývající cca 65-75% příjmů. (MF ČR, 2018)

ČR je od svého vstupu do EU čistým příjemcem ze společného rozpočtu EU. Více prostředků, než do něj odvádí. Tzv. čistá pozice ČR ve vztahu k rozpočtu EU je tak kladná. (MF ČR, 2018)

6.3 Problémy fiskální politiky

Fiskální politika může způsobovat problémy, které ve svém důsledku mohou zkomplikovat dosažení jejího cíle makroekonomické stability. Mezi hlavní komplikace patří **vytěšňovací efekt a časové zpoždění**.

*Pokles soukromých
investic*

Vytěšňovací efekt je nejčastěji zmiňovanou komplikací fiskální politiky. Představme si vládu, která provádí expanzivní politiku v podobě zvýšených vládních výdajů. Díky růstu produktu roste na trhu peněz poptávka po penězích. Rostoucí poptávka po penězích povede k růstu úrokové míry. Vyšší úroková míra zvýší náklady investic soukromých subjektů. Ti se zachovají racionálně a své investice omezí. Můžeme tedy říci, že vládní výdaje vytěsnily soukromé investiční výdaje. Vláda původně chtěla zvýšit produkt, ale část tohoto zvýšení byla snížena vlivem poklesu soukromých investic. Jak velká část to bude, záleží na citlivosti soukromých investic. (Jurečka, 2017)

*Schvalovací procesy
a časová zpoždění*

Časové zpoždění. Představte si, že ekonomika se dostává do recese. Jakmile se vláda na základě statistických dat dozví o problémech ekonomiky, rozhodne se zasáhnout a podnikne expanzivní fiskální politiku, např. v podobě snížení daní. Návrh na snížení daní podá ministr financí a následně ho schválí vláda. Již to však zabere určitý čas. Snížení daní ale musí ve formě zákona schválit také parlament. To zabere také určitý čas. Po podpisu prezidenta může zákon začít platit. Než ale nižší daně začnou v ekonomice působit, uplyne další čas. Může se nakonec stát to, že celé časové zdržení bude tak dlouhé, že se ekonomika již dávno nemusí ve fázi recese nacházet a může být ve fázi ex-

panze. Dodatečné podpoření ekonomiky nacházející se v expanzi může vést k inflaci. Zcela analogicky by šlo popsat i časové zpoždění v případě fiskální restrikce. (Jurečka, 2017)

Shrnutí

- Fiskální politika ovlivňuje ekonomiku prostřednictvím veřejných rozpočtů, a to jak prostřednictvím příjmové, tak výdajové stránky.
- Cílem fiskální politiky je zajistit makroekonomickou stabilitu zejména stabilní ekonomický růst, nízkou nezaměstnanost, stabilní cenovou hladinu.
- Hlavními nástroji fiskální politiky je příjmová a výdajová stránka státního rozpočtu.
- Podle toho, jak jsou změny při tvorbě fiskální politiky realizovány, rozlišujeme dva nástroje, a to vestavěné stabilizátory a diskreční politiku.
- Vestavěné stabilizátory působí v ekonomice automaticky.
- Diskreční politika znamená nová opatření přijímaná vládou na základě volného rozhodování.
- Z hlediska působení na agregátní poptávku (AD) je rozlišována expanzivní a restriktivní fiskální politika.
- Finance vyjadřují peněžní vztahy, které vznikají a rozvíjejí se při získávání, rozdělování a užití peněžních fondů.
- Státní finance jsou částí veřejných financí, stejně jako druhou částí veřejných financí jsou finance municipální (místní).
- Státní rozpočet představuje plán finančního hospodaření státu na daný rozpočtový rok, kterým se zajišťuje plnění ekonomických, sociálních a politických funkcí státu.
- Příjmová strana státního rozpočtu obsahuje informace o tom, z jakých zdrojů vláda plánuje tyto aktivity státu financovat, tj. z daní, poplatků či jiných příjmů.
- Výdajová strana rozpočtu informuje o tom, kolik stát vydává na financování jednotlivých aktivit státu jako například na školství, zdravotní péči, důchody, obranu aj.
- Státní rozpočet může být vytvořen ve třech jako vyrovnaný, přebytkový či schodkový.
- Česká republika se od svého vstupu do Evropské unie (květen 2004) jako členský stát podílí na financování rozpočtu EU a zároveň je i příjemcem přerozdělovaných finančních prostředků z rozpočtu EU.

- Fiskální politika může způsobovat problémy, které ve svém důsledku mohou zkomplikovat dosažení jejího cíle makroekonomické stability. Mezi hlavní komplikace patří vytěšňovací efekt a časové zpoždění.

7 VNĚJŠÍ VAZBY OTEVŘENÉ EKONOMIKY A MEZINÁRODNÍ EKONOMICKÉ PROSTŘEDÍ

Cíl kapitoly

- objasnit teorii mezinárodního obchodu
- vysvětlit pojetí otevřené ekonomiky
- seznámit s platební bilancí
- vysvětlit pojetí nominálního a reálného měnového kurzu
- seznámit s mezinárodním měnovým systémem

7.1 Otevřená ekonomika

Otevřená a uzavřená ekonomika

V dnešní době lze národní ekonomiky zemí světa považovat za **otevřené**, co znamená se vztahem k mezinárodnímu ekonomickému prostředí. **Uzavřená ekonomika** je ekonomika, která se neúčastní zahraničního obchodu a HDP ekonomiky je spotřebováno pouze domácím obyvatelstvem.

Mezinárodní ekonomické vztahy se realizují ve formě výměny:

- zboží - nejstarší a nejdůležitější forma mezinárodních ekonomických vztahů;
- služeb – jde o služby bankovní, pojišťovací, turistické, dopravní, zdravotní, reklamní, umělecké, vzdělávací, poradenské, telekomunikační apod;
- kapitálu - výměna kapitálu se realizuje ve třech formách, a to za prvé jako přímé zahraniční investice, například vytváření společných podniků; za druhé jako nepřímé investice, které neumožňují ve větší míře ovlivňovat nebo přímo řídit firmy, do kterých proudí; a za třetí jako bankovní půjčky.
- vědeckotechnických znalostí, tj. vývoz a dovoz licencí, know-how, patentů a speciálních konzultačních služeb;
- pracovních sil. (Mankiw, 2000, Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010)
- **Míra otevřenosti ekonomiky** bývá nejčastěji vyjadřována pomocí poměru Export/HDP, Import/HDP nebo (Export + Import)/HDP. Míra zapojení národní ekonomiky do mezinárodních ekonomických vztahů může být rozdílná. Země s vyspělým

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

vnitřním trhem bývají soběstačné, potom jejich míra otevřenosti ekonomiky je nízká. Vysokou míru otevřenosti ekonomiky mají vyspělé ekonomiky, které jsou široce zapojené do mezinárodních ekonomických vztahů a mají vysoký podíl exportu na HDP. (Mankiw, 2000, Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010)

7.2 Mezinárodní směna

*Efektivní ekonomický
rozvoj ekonomiky*

Mezinárodní směna umožňuje efektivní ekonomický rozvoj každé ekonomiky. Rozmanitost výroby uvnitř národních ekonomik a vzájemné odlišnosti jsou základním důvodem zapojování zemí do mezinárodního obchodu.

Rozvoj mezinárodního obchodu ovlivňují nejčastěji následující faktory:

A. Nabídkové faktory:

- odlišnost výrobních podmínek - Např. země s tropickým podnebím se budou přirozeně specializovat na surfování, opalování, potápění, pěstování kávy a citrusů, a tyto statky a služby budou směňovat za jiné komodity. Pro země s chladnějším podnebím je výhodnější produkovat takové statky a služby, jakými jsou losi, lyžování a bobování, ubytování v hotelích z ledu a tzv. nabídka "bílých nocí";
- rostoucí výnosy z rozsahu – rozšíření výroby znamená možnost dosahování vyššího zisku, a to prodejem na obrovském světovém trhu.

B. Poptávkové faktory:

- rozdíl ve spotřebitelském vkusu. Předpokládejme, že v Norsku a Švédsku je produkce mořských ryb a masa zhruba stejná. Avšak Švédové jedí velice rádi maso, zatímco Norové dávají přednost rybám. V tomto případě by mezi nimi probíhal vzájemně výhodný vývoz masa z Norska a ryb ze Švédska. Je jisté, že obě strany by na tomto obchodu vydělaly. Celkový blahobyt lidí by se zvýšil. (Jurečka, 2017)

7.3 Teorie absolutních a komparativních výhod

*Absolutně nižší
náklady na výrobu*

Absolutní výhoda v mezinárodním obchodu spočívá v tom, že země A si vybírá pro mezinárodní obchod ten druh zboží X, u kterého má absolutně nižší náklady než země B. Země B si naopak

vybírám pro mezinárodní obchod ten druh zboží Y, u kterého má absolutně nižší výrobní náklady než země A. Výsledek mezinárodního obchodu je ten, že země A přestane vyrábět zboží Y a začne ho dovážet ze země B, kdežto země B přestane vyrábět zboží X a začne ho dovážet ze země A. (Jurečka, 2017, Mankiw, 2013, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

*Relativně nižší
náklady na výrobu*

Zákon komparativní výhody říká, že daná země by se měla specializovat na výrobu a vývoz takových komodit, jež je schopna vyrábět s relativně nižšími náklady, a měla by dovážet ty statky, které vyrábí s relativně vyššími náklady. Struktura obchodu by měla být určována komparativní výhodou, nikoliv absolutní výhodou, což umožňuje i obchod mezi zeměmi s celkově rozdílnou produktivitou. (Jurečka, 2017, Mankiw, 2013, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

7.4 Protekcionismus v mezinárodním obchodě

*Omezování a
regulace
zahraničního
obchodu*

Protekcionismus je jednou ze dvou nejdůležitějších koncepcí obchodní politiky, která omezováním a regulací zahraničního obchodu chrání slabá domácí odvětví, která by jinak nemohla prosadit své produkty proti levnější konkurenci. (Jurečka, 2017)

Státy ve vztahu k mezinárodnímu obchodu jsou stále liberálnější, tj. snaží se do něj zasahovat minimálně. I přes uvedenou skutečnost všechny země světa uplatňují v určité míře protekcionismus vůči národním firmám. To znamená, že přítomnost státu na trhu v mezinárodním měřítku se neomezuje jen na odstraňování bariér trhu, ale snaží se chránit vlastní domácí firmy před zahraniční konkurencí.

Stát má v rámci své vnější obchodní politiky k dispozici nástroje, kterými může zásadním způsobem ovlivnit dovozy a vývozy země. Mezi nejznámější nástroje patří:

- kvóty – množstevní omezení dovážených produktů za rok nebo za jiný časový úsek. Vláda může i dovoz některého zboží zakázat, tzn. určit nulovou kvótu. Kvóty nevytvářejí příjem pro státní rozpočet;
- cla - poplatek, který stát vybírá za dovoz zboží do země nebo za jeho vývoz;
- vývozní subvence – podpora vývozu státem. Subvence mají obvykle podobu snížení nebo odečtení daní, které by platil výrobce, pokud by zboží prodal na domácím trhu;

- neviditelné překážky dovozu - například obrana státu proti dovozu potravin a zpřísnění zdravotnických norem apod.;
- embarga - zákaz dovozu nebo vývozu nebo obojí. Jde o zaručený způsob odstranění mezinárodního obchodu s konkrétním zbožím. (Jurečka, 2017, Mankiw, 2013, Samuelson & Nordhaus, 1995, 2010)

7.5 Platební bilance

*Přehled
mezinárodních pe-
něžních toků za
určité časové období*

Platební bilance je přehledem mezinárodních peněžních toků dané země za určité časové období. Má formu účetního výkazu. Obsahuje přehled (bilanci) devizových inkas, tzv. kreditní položky a devizových plateb, tzv. debetní položky dané země za určité období, zpravidla za jeden rok.

Platební bilance různých zemí jsou sestavovány a publikovány v rozdílně podrobném členění, a to podle potřeb ekonomické analýzy. Platební bilance má tyto základní části:

- Běžný účet - zahrnuje toky zboží, služeb a transferů. Běžný účet se skládá z těchto částí:
 - Obchodní bilance - představuje rozdíl mezi exportem a importem zboží. Přebytek obchodní bilance znamená, že země za dané období vyvezla do zahraničí více zboží, než jej dovezla. Deficit obchodní bilance představuje opak.
 - Bilance služeb - zachycuje příjmy z turistiky, za mezinárodní dopravu a spoje, platby spojené s výměnou vědeckotechnických informací, patentů, licencí atd.
 - Bilance výnosů - zachycuje výnosy z finančních aktiv, podnikání a práce v zahraničí a úrokové platby, vyplacené dividendy a mzdy zahraničním pracovníkům.
 - Běžné převody – jde o jednostranné převody, které mohou být soukromé nebo vládní. Mezi soukromé patří například dědictví a dary, výživné, příspěvky zahraničním institucím, ze soukromých prostředků a mezi vládní peníze, zahraniční pomoc, apod.

- Kapitálový účet - pod tento účet spadají kapitálové transfery a převody nevýrobních nefinančních hmotných aktiv, například pozemky pro zastupitelské úřady a nemovitých práv, například patentů, autorských práv apod.
- Finanční účet - balance na finančním účtu odráží mezinárodní pohyb kapitálu. Příliv kapitálu je na příjmové straně, tj. kreditní neboť země prodává svá aktiva a dostává za ně peněžní prostředky. Odlivem kapitálu naopak rozumíme nákup zahraničních aktiv domácími subjekty. Nejvýznamnější částí kapitálového účtu je pohyb dlouhodobého kapitálu, čímž se rozumí mezinárodní investice a úvěry.
- Saldo chyb a opomenutí, kursové rozdíly - statistická nesrovnalost. Tato položka vzniká při sběru dat a sestavování platebních záznamů.
- Účet oficiálních měnových rezerv - balance na účtu měnových rezerv odráží změnu oficiálních rezerv za dané období. Odráží deficit či přebytek země z běžných i kapitálových transakcí.
- Pro analýzu rovnováhy platební bilance lze sestavit dva typy sald, a to kumulativní a dílčí saldo. Kumulativní saldo platební bilance se stanovuje vedením čáry horizontálním směrem. Rozdělíme tak platební bilanci do dvou relativně samostatných okruhů. První okruh tvoří, tzn. položky nad čarou, druhý položky pod čarou. Dílčí saldo lze získat jako rozdíl jednotlivých položek platební bilance. Jedná se o saldo obchodní bilance, saldo běžného účtu, finančního účtu, saldo přímých investic a jiné. (Jurečka, 2017, Mankiw, 2013, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

Platební bilance je vždy účetně vyrovnaná. Schodek běžného účtu je pokryt přebytkem finančního účtu nebo čerpáním devizových rezerv. Naopak přebytek běžného účtu jde na pokrytí schodku finančního účtu nebo na zvýšení devizových rezerv. Platební bilance je v rovnováze, když je schodek běžného účtu plně pokryt přebytkem finančního účtu nebo když je schodek finančního účtu plně pokryt přebytkem běžného účtu. Mechanismem, který uvádí platební bilanci do rovnováhy, je měnový kurz, ale to pouze za předpokladu, že měnový kurz je volně pohyblivý. Jestliže tomu tak není, pak může nerovnováha platební bilance přetrvávat delší dobu. Tato nerovnováha je pak vyrovnávána změnou devizových rezerv. (Jurečka, 2017, Mankiw, 2013, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

- Finanční účet je závislý na úrokovém diferenciálu, tj. na rozdílu mezi úrokovou mírou v tuzemsku a v zahraničí. Pokud se úrokový diferenciál zvětší, zvýší se příliv zahraničního kapitálu, protože investoři budou raději ukládat peníze na korunové vklady. V tomto případě roste přebytek na finančním účtu (popřípadě se zmenšuje jeho schodek). Pokud se naopak úrokový diferenciál sníží, přebytek finančního účtu se zmenšuje (popřípadě se zvyšuje jeho schodek). (Jurečka, 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

7.6 Nominální a reálný měnový kurz

Počet jednotek domácí měny, za které lze nakoupit jednotku měny zahraniční

Nominální měnový kurz (E) definujeme jako počet jednotek domácí měny, za které lze nakoupit jednotku měny zahraniční. Pokles této veličiny je označován jako nominální posílení či apreciacie měny. V režimu pevného kurzu je snížení kurzu E označováno jako revalvace. Nárůst této veličiny je označován jako nominální oslabení či depreciae měny. V režimu pevného kurzu je zvýšení kurzu E označováno jako devalvace. (ČNB, 2018)

Podíl cenové hladiny v zahraničí a domácí cenové hladiny

Naproti tomu **reálný měnový kurz (R)** definujeme jako podíl cenové hladiny v zahraničí a domácí cenové hladiny, kde zahraniční cenová hladina je převedena na jednotky domácí měny přes stávající nominální měnový kurz. Formálně tedy $R = (E \cdot P^*) / P$, kde P^* značí zahraniční cenovou hladinu a P domácí cenovou hladinu. Pokles R znamená posílení či apreciaci reálného kurzu, nárůst naopak jeho oslabení či deprecia. Reálný kurz nám tedy říká, kolikrát více nebo méně zboží a služeb lze za danou částku koupit v zahraničí (po směnění za danou cizí měnu) než na domácím trhu. V praxi jsou důležité spíše změny této hodnoty v čase než její absolutní úroveň. Na rozdíl od nominálního kurzu je reálný kurz vždy „plovoucí“, a to proto, že i v režimu pevného nominálního kurzu E může docházet k pohybu reálného kurzu R přes cenové hladiny. (ČNB, 2018)

Pro potřeby posouzení kurzových vlivů na mezinárodní obchod, resp. exportní konkurenceschopnost země je vhodnější sledovat reálný kurz, nežli se soustředit pouze na kurz nominální. Pro jednoduchost si představme, že domácí cenová hladina vzroste o 10 %, cenová hladina v zahraničí se nezmění a domácí měna nominálně oslabí o 10 %. Pak bude reál-

ný měnový kurz, tzn. poměr cen doma a v zahraničí, nezměněn, ačkoli došlo k výraznému oslabení domácí měny. Za jinak nezměněných okolností by v naší zjednodušené úvaze tedy nedošlo ke změně poptávky po dovozech v domácí ekonomice a poptávky po vývozech dané ekonomiky v zahraničí. (ČNB, 2018)

7.7 Mezinárodní měnový systém

*Soustava
peněžních vztahů
ve světovém
hospodářství*

Mezinárodní měnový systém představuje soustavu peněžních vztahů ve světovém hospodářství. Je tvořen různými měnovými prostředky a institucemi, které jeho fungování upravují. V minulosti prošel složitým vývojem. Jeho dnešní stav je v základních rysech výsledkem tzv. Kingstonských dohod z roku 1976. Na základě

Kingstonských dohod byl přijat systém volných neboli plovoucích kursů, tzv. floating, kdy se kurs tvoří na základě nabídky a poptávky po měně. Skupiny zemí však mohou mezi sebou uzavírat dohody o pevných neboli fixních měnových kursech. Jejím jádrem je povinnost členských zemí udržovat měnové kursy svých měn intervencemi centrálních bank na burzách na dohodnuté úrovni. I země, jejichž měnový kurs je volný, používají devizových intervencí k jeho úpravám. Proto se dnes běžně hovoří o tzv. řízeném floatingu (dirty floating). Malé země často zavěšují své kursy na určitou měnu nebo koš měn. (ČNB, 2018)

Mezinárodní měnový systém je tvořen dvěma základními složkami:

- měnové prostředky, tj. národní měny jednotlivých zemí atd.
- instituce, upravující vztahy v rámci mezinárodního měnového systému. Nejvýznamnější jsou Mezinárodní měnový fond a Světová banka. (Kursa, 2018)

Mezinárodní měnový fond byl založen v roce 1944 jako tzv. Brettonwoodská instituce (vedle IMF ještě Banka pro obnovu a rozvoj). Dnes má Fond 188 členů a je de facto organizací s univerzální působností. Hlavní náplní práce IMF je podpora ekonomického růstu prostřednictvím dohlížení na stabilitu mezinárodního měnového systému. Dále přijímá opatření pro zajištění finanční stability, usnadňuje mezinárodní obchodní výměnu, pomáhá rozvojovým zemím zlepšit jejich makroekonomickou situaci a zároveň redukovat míru chudoby ve světě. (Kursa, 2018)

Skupina **Světové banky** (World Bank Group, WBG) je tvořena pěti subjekty:

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

- **Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD)** - poskytuje úvěry, garance a poradenský servis klientským zemím, kterými jsou země s transformující se ekonomikou a rozvojové země (zaměření především na středně příjmové země). IBRD byla založena na konferenci konané v Bretton Woods (New Hampshire, USA) v červenci 1944. Na této konferenci byl také založen Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund). Členem IBRD je 189 zemí.
- **Mezinárodní asociace pro rozvoj (IDA)** - posláním IDA, která byla založena v roce 1960 a jejímiž členy je 173 zemí, je odstraňování chudoby v nejchudších rozvojových zemích prostřednictvím bezúročných půjček a grantů na programy podporující udržitelný rozvoj a zlepšování životních podmínek obyvatel. Čerpá prostředky z jejích zdrojů může v současné době 75 zemí. Jedná se o země, jejichž HNP/obyv. nepřesáhl ve fiskálním roce 2018 (od 1. 7. 2017 do 30. 6. 2018) hranici 1 165 USD (IBRD a IDA společně tvoří tzv. Světovou banku – SB)
- **Mezinárodní finanční korporace (IFC)** - IFC byla založena v roce 1956 a jejím členem je 184 zemí, přičemž působí ve více než 100 zemích. Financuje projekty uskutečňované soukromými subjekty v rozvojových zemích a transformujících se ekonomikách formou dlouhodobých úvěrů a minoritních kapitálových vkladů. IFC poskytuje také poradenství soukromému a vládnímu sektoru. Poskytování finančních prostředků přímo soukromému sektoru je základním rozdílem mezi IFC a Světovou bankou. IFC vyhledává soukromý sektor v regionech a zemích s omezeným přístupem ke kapitálu. IFC poskytuje financování na trzích, které soukromí investoři považují za rizikové. IFC je tak největším multilaterálním zdrojem kapitálu a půjček pro financování projektů v soukromém sektoru rozvojových zemí. IFC se v minulosti podílela na navyšování kapitálu Živnostenské banky a úvěr poskytla například společnostem Plzeňský Prazdroj, Vetropack Moravia Glass, MaFra a Autokola Nová Huť.
- **Mnohostranná agentura pro investiční záruky (MIGA)** - byla založena v roce 1988 za účelem podpory přímých zahraničních investic v rozvojových zemích. Jejím členem je 181 zemí. Poskytuje soukromým investorům a věřitelům pojistné záruky vůči politickým rizikům. Záruky MIGA ochraňují investice proti nekomerčním rizikům s cílem napomoci investorům získat přístup k financování za lepších finančních podmínek. MIGA se zaměřuje především na pojišťování investic ve složitých investičních a rizi-

kových prostředích, např. v konflikty zasažených oblastech, v zemích IDA nebo při komplexních transakcích v infrastruktuře či těžebním průmyslu. V rámci pomoci ČR poskytovala MIGA záruky za politická rizika např. na investice zahraničních investorů ve firmách Cement Hranice, Vitana, Tesla Lanškroun, AVX Czechoslovakia, Westvaco Svitavy, Energetické centrum Kladno aj.

- **Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů (ICSID)** – je autonomní mezinárodní institucí založenou na základě Úmluvy o řešení investičních sporů mezi státy a občany dalších států (Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States – tzv. ICSID nebo Washingtonská konvence, podepsaná 1966). Jejím posláním je odstraňovat hlavní překážky bránící volnému pohybu soukromých investic a zabývá se řešením právních sporů mezi způsobilými stranami prostřednictvím smíru nebo rozhodčího řízení. V současné době konvenci ratifikovalo 153 smluvních států a ICSID je považován za vedoucí mezinárodní arbitrážní instituci, která se zabývá řešením sporů mezi investorem a státem. ICSID byl založen s cílem nezávislého mezinárodního fóra poskytujícího prostředky pro řešení právních sporů prostřednictvím smírčího řízení nebo arbitráže. Postoupení sporu ICSID je vždy výlučně na základě dohody smluvních stran. (MF ČR, 2018)

Hlavním cílem činnosti WBG je snižování chudoby prostřednictvím podpory rozvoje ekonomik rozvojových zemí a transformujících se ekonomik, přičemž nástroje k dosažení tohoto cíle jsou dlouhodobé financování (půjčky a kapitálové vklady) a poskytování technické pomoci.

Shrnutí

- V dnešní době lze národní ekonomiky zemí světa považovat za otevřené, co znamená se vztahem k mezinárodnímu ekonomickému prostředí.
- Uzavřená ekonomika je ekonomika, která se neúčastní zahraničního obchodu a HDP ekonomiky je spotřebováno pouze domácím obyvatelstvem.

- Mezinárodní ekonomické vztahy se realizují ve formě výměny: zboží, služeb, kapitálu, vědeckotechnických znalostí, pracovních sil.
- Míra otevřenosti ekonomiky bývá nejčastěji vyjadřována pomocí poměru Export/HDP, Import/HDP nebo (Export + Import)/HDP.
- Mezinárodní směna umožňuje efektivní ekonomický rozvoj každé ekonomiky.
- Rozvoj mezinárodního obchodu ovlivňují poptávkové a nabídkové faktory.
- Absolutní výhoda v mezinárodním obchodu spočívá v tom, že země A si vybírá pro mezi-národní obchod ten druh zboží X, u kterého má absolutně nižší náklady než země B.
- Zákon komparativní výhody říká, že daná země by se měla specializovat na výrobu a vývoz takových komodit, jež je schopna vyrábět s relativně nižšími náklady, a měla by dovážet ty statky, které vyrábí s relativně vyššími náklady.
- Protekcionalismus je jednou ze dvou nejdůležitějších koncepcí obchodní politiky, která omezováním a regulací zahraničního obchodu chrání slabá domácí odvětví, která by jinak nemohla prosadit své produkty proti levnější konkurenci.
- Stát má v rámci své vnější obchodní politiky k dispozici nástroje, kterými může zásadním způsobem ovlivnit dovozy a vývozy země.
- Platební bilance je přehledem mezinárodních peněžních toků dané země za určité časové období. Má formu účetního výkazu. Obsahuje přehled (bilanci) devizových inkas, tzv. kreditní položky a devizových plateb, tzv. debetní položky dané země za určité období, zpravidla za jeden rok.
- Nominální měnový kurz (E) definujeme jako počet jednotek domácí měny, za které lze nakoupit jednotku měny zahraniční.
- Reálný měnový kurz (R) definujeme jako podíl cenové hladiny v zahraničí a domácí cenové hladiny, kde zahraniční cenová hladina je převedena na jednotky domácí měny přes stávající nominální měnový kurz.
- Mezinárodní měnový systém představuje soustavu peněžních vztahů ve světovém hospodářství. Je tvořen různými měnovými prostředky a institucemi, které jeho fungování upravují.

- Mezinárodní měnový systém tvoří: měnové prostředky, tj. národní měny jednotlivých zemí atd. a instituce, upravující vztahy v rámci mezinárodního měnového systému. Nejvýznamnější jsou Mezinárodní měnový fond a Světová banka.
- Mezinárodní měnový fond byl založen v roce 1944. Hlavní náplní práce IMF je podpora ekonomického růstu prostřednictvím dohlížení na stabilitu mezinárodního měnového systému.
- Skupina Světové banky (World Bank Group, WBG) je tvořena pěti subjekty: Mezinárodní bankou pro obnovu a rozvoj (IBRD) a Mezinárodní asociací pro rozvoj (IDA), Mezinárodní finanční korporací (IFC), Multilaterální agenturou pro investiční záruky (MIGA) a Mezinárodním centrem pro řešení investičních sporů (ICSID).

8 TEORIE HOSPODÁŘSKÝCH CYKLŮ A JEJICH DOPAD NA EKONOMIKU

Cíl kapitoly

- seznámit s teorií hospodářských cyklů
- objasnit příčiny vzniku hospodářských cyklů
- objasnit čtyřfázový hospodářský cyklus
- objasnit dopady hospodářského cyklu na ekonomiku

8.1 Teorie hospodářského cyklu

*Pravidelně
se opakující
změny a etapy*

S termínem „cyklus“ se můžeme setkat takřka na každém kroku. Například říkáme, že cyklický charakter má střídání fází dne a noci, ročních období či narození a zániku. Termín cyklus lze vlastně použít pro pravidelně se opakující řady změn a etap. Neznamená to, že etapy a změny musejí být vždy stejně dlouhé a rozsáhlé. Hospodářský cyklus je jev s významnými mikroekonomickými důsledky, které jsou zvláště patrné tehdy, když se ekonomice dočasně nedaří. (Jurečka, 2017)

Historie hospodářských cyklů ukázala, střídání hospodářských cyklů neprobíhá v konstantních časových úsecích. Na jednu stranu ekonomiky mohou zažít bohaté roky expanze a prosperity, na straně druhé být nahrazeny hospodářským útlumem, finanční krizí, nebo dokonce dlouho trvající depresí. Výstup národního hospodářství má v takovém období klesající tendenci, snižují se zisky firem a reálné příjmy obyvatel a míra nezaměstnanosti značně roste, s tím jak rostoucí počty pracovníků ztrácí svá pracovní místa. Jakmile se dostane úroveň hospodářské výkonnosti na své dno, přijde znovu oživení hospodářské výkonnosti. Toto oživení může být rychlé nebo pomalé. Může být částečné, či natolik silné, že dovede ekonomiku k nové konjunktúře. Naproti tomu prosperita může být charakterizována dlouhým obdobím s velkým množstvím pracovních míst, silnou poptávkou a rostoucí životní úrovní. Dále může být charakterizována rychlým růstem cen a spekulativního chování, které může postupně přivést ekonomiku k dalšímu poklesu. Pak tyto neustále výkyvy inflace, nezaměstnanosti, úrokových měr a výstupů, nahoru a dolů, vytváří hospodářský

cyklus, který je charakteristický pro všechny průmyslově vyspělé tržní ekonomiky. (Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

Ekonomické cykly jsou jevy dosti fluktuální. V různých částech světa a v různých historických obdobích se liší z hlediska periody i amplitudy.

*Perioda a amplituda
hospodářských cyklů*

Perioda ekonomického cyklu udává délku období mezi „body zvratu“ v průběhu cyklického pohybu.

Amplituda (rozkmit, hloubka) **ekonomického cyklu** odpovídá délce období, která odpovídá pohybu mezi horním a dolním „bodem zvratu“ v průběhu cyklického pohybu (tj. mezi vrcholem a sedlem)

V minulosti se ovšem ekonomové domnívali, že je možné identifikovat určité typy hospodářských cyklů s více či méně totožnou délkou trvání, tj. periodou. Dokonce někteří odborníci věří v existenci „typizovaných“ ekonomických cyklů i dnes. (Jurečka 2017)

8.1.1 Vnitřní a vnější teorie hospodářského cyklu

*Důvody
vzniku
hospodářských cyklů*

V průběhu minulých let se v makroekonomických výzkumech zkoumala příčina a zdroj vzniku hospodářského cyklu. Makroekonomové se snažili odpovědět na otázky vysvětlující náhle změny v zaměstnanosti, vysvětlit jako změny na úrovni výstupu. Dále řeší otázky, proč ekonomiky zažívají období prudkého růstu a proč jsou tyto období střídány obdobím útlumu a stagnace. Pro nalezení odpovědí makroekonomové přišli se základním dělením teorii hospodářského cyklu do dvou kategorií, na vnitřní a vnější. (Samuelson & Nordhaus, 1995,2010, Schumpeter, 2005)

*Ekonomika je
ovlivněna
ze vnitřního prostředí*

Vnitřní teorie hospodářského cyklu hledají mechanismy, které mohou způsobit hospodářské cykly uvnitř samotného ekonomického systému. Tento přístup spatřuje v každé expanzi i zárodek následující recese a poklesu hospodářské výkonnosti a naopak, v každé recesi zárodek budoucího oživení hospodářské výkonnosti a expanze. Období expanze a recese tak sami o sobě formují nepravidelný stále se opakující řetězec událostí. (Samuelson & Nordhaus, 1995,2010, Schumpeter, 2005)

*Ekonomika je
ovlivněna
ze vnějšího prostředí*

Vnější teorie hospodářského cyklu vidí příčiny ve změnách některých faktorů, které jsou vně ekonomických systémů. Příkladem těchto faktorů mohou být války, revoluce, volby, migrace, vývoj cen ropy, objevení nových zemí, vědecké a technologické inovace nebo nová naleziště zlata. (Samuelson & Nordhaus, 1995,2010, Schumpeter, 2005)

8.2 Čtyř fázový hospodářský cyklus a ekonomika

*Čtyři fáze
hospodářských cyklů*

Hospodářský cyklus je periodicky opakující se fáze vzestupu, poklesu a stagnace ekonomických aktivit. Ekonomickými aktivitami je pak přesněji myšleno reálné HDP, investiční činnosti, zaměstnanost, soukromé a veřejné spotřeby. Fázemi hospodářského cyklu jsou tzv. expanze (též oživení, obnova), vrchol (boom, prosperita, konjunktura, kontrakce (krize, recese) a dno (sedlo, deprese). (Jurečka 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

8.2.1 Expanze

Růst ekonomiky

Nachází-li se ekonomika ve fázi expanze, znamená to, že reálný HDP dané země roste. V této fázi hospodářského cyklu domácnosti a vláda poptávají statky produkovány firmami ve zvýšené míře. Firmy reagují na tento růst poptávky zvyšováním objemů výroby. Firmy najímají větší množství práce, kapitálu a dalších výrobních faktorů. Roste zaměstnanost a kupní síla lidí. To vede k dalšímu růstu zisků u stávajících firem a další očekávaný vzestup průměrné míry zisku v ekonomice vede ke vzniku nových firem. Výrobci začínají naplno využívat své výrobní haly, stroje, zařízení a zároveň sjednávají bankovní úvěry u bank, aby mohli rozšiřovat své výrobní kapacity. Banky pak v této době prosperují díky zvýšené poptávce po jejich úvěrech. V době ekonomické expanze více spotřebovává, více investuje a vyrábí. (Jurečka 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010) Ekonomika dané země prosperuje.

8.2.2 Konjunktura

Ekonomika je na vrcholu

Ve fázi konjunktury se ekonomika nachází na vrcholu své aktivity. V této fázi hospodářského cyklu rostou nákladové tlaky, které svým působením nutí výrobce zvyšovat výstupní ceny produkovaných statků. Výrobní faktory, které se v předešlých fázích nevyčerpávaly, jsou ve fázi vrcholu vyčerpány. Firmy hledají velmi obtížně potenciální zájemce o zaměstnání. Firmy se snaží nalákat pracovníky na vyšší mzdovou sazbu, která ovšem prodražuje výrobní proces a snižuje ziskovost. Domácnosti disponují vyššími příjmy, a proto nakupují a spotřebovávají stále více zboží. Domácnosti s vyššími příjmy využívají při svých nákupech úvěry od bank a nakupují domy, auto-mobily a jiné dlouhodobé statky na splátky. To vede k tomu, že zdroje, které poskytují banky ve formě úvěrů, půjček a finančních výpomocí se stávají čím dál více dražší. Toto zdražování dále snižuje ziskovost výroby. Tyto faktory vedou k tomu, že se dále zostřuje konkurenční boj mezi podniky. Obecně ekonomika ve fázi vrcholu se jeví na první pohled jako ekonomika zdravá se znaky obecného bohatství. Vysoká aktivita trhů, míry zaměstnanosti a cen zastírá závažné ekonomické problémy. (Jurečka 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

8.2.3 Kontrakce

Pokles ekonomiky

Kontrakce (krize, recese) je stav ekonomiky, který je možno chápat jako reakci ekonomiky na období přílišného optimismu, kdy se v ekonomice nadměrně spotřebovávalo, vyrábělo a investovalo. V této fázi HDP a s ní ostatní makroekonomické veličiny oslabují. Domácnostem rostou životní náklady, a proto už nadále neinvestují do statků dlouhodobé spotřeby. Výrobci se tak začínají na skladech hromadit neprodané zboží. Firmy se snaží zareagovat na tento stav snižováním cen svých výrobků. Dále se snaží zefektivňovat výrobní procesy formou snižování nákladů. Firmy propouštějí část zaměstnanců, snižují výrobní kapacity a ztrácejí zájem o bankovní úvěry. Některé firmy musí omezit nebo ukončit svou činnost. V ekonomice dochází k poklesu zaměstnanosti, v bankovním odvětví dochází ke značnému útlumu v poskytování úvěrů a zvyšuje se objem nesplacených pohledávek, které nejsou firmy schopny splácet. (Jurečka 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

8.2.4 Dno

*Ekonomika je na dně
a nezaměstnanost
vysoká*

V této fázi hospodářského cyklu se ekonomika dostává na dno. V ekonomické depresi je nezaměstnanost vysoká, ale výdaje spotřebitelů a spotřebitelů a potenciálních investorů jsou na velmi nízké úrovni. V této době panuje v celé ekonomice pesimismus a neochota riskovat. Domácnosti nedisponují vysokými příjmy, a proto vyčkávají se svými nákupy stále na nižší ceny. Firmy nevěří v brzký růst poptávky po své produkci. Banky neposkytují půjčky. Nízká ziskovost firem zredukovala počty firem v ekonomice, takže v činnosti zůstaly jen ty nejsilnější podniky. Nezaměstnanost je kompenzována nízkou cenovou hladinou. (Jurečka 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

8.3 Hospodářské cykly podle délky trvání

*Krátkodobé
střednědobé
a dlouhodobé
hospodářské cykly*

Hospodářské cykly podle délky trvání bývají standardně děleny na Kitchinovy, Juglarovy a Kondratěvovy cykly.

Kitchinovy cykly jsou krátkodobé hospodářské cykly. Jejich průměrná doba trvání mezi „body zvratu“ je cca 40 měsíců. Objevení těchto cyklů se přisuzuje Josephu Kitchinovi (1861-1932). Uvádí se, že tyto cykly odhalil při zkoumání britských a amerických ekonomických výkyvů v letech 1890-1922. Tento krátkodobý typ ekonomických cyklů je charakteristický s opakovanými změnami v zásobách rozpracované výroby. (Jurečka 2013, s. 246)

Juglarovy cykly jsou střednědobé cykly. Jejich průměrná perioda je 9-10 let. Na existenci těchto cyklů poukázal poprvé v roce 1860 francouzský lékař Clément Juglar (1819-1905) a o dvacet devět let později potvrdil existenci. Tyto střednědobé cykly jsou připisovány periodicky opakujícím výkyvům v investicích do kapitálových statků. (Jurečka 2013, s. 246)

Kondratěvovy cykly jsou také nazývané „dlouhé vlny“. Tyto cykly mají udávanou průměrnou periodicitu v rozsahu 50 ti roků. Ruský ekonom a hlava uznávaného Institutu pro výzkum konjunktury při sovětském ministerstvu financí Nikolaj Dimitrijevič Kondratěv (1892- 1938). Sledoval vývojové trendy velkoobchodních cen, mzdových a úrokových sazeb, ukazatelů zahraničního obchodu a produkce ve Francii, Velké Británii a USA, z

nichž došel k závěru existence dlouhých vln ve vývoji ekonomické aktivity. Kondratěvovy cykly jsou spojovány s probíhajícím technologickým pokrokem, válkami, revolucemi a obdobnými událostmi. (Jurečka 2017, Samuelson & Nordhaus, 1995,2010)

Shrnutí

- Hospodářský cyklus je jev s významnými mikroekonomickými důsledky, které jsou zvláště patrné tehdy, když se ekonomice dočasně nedaří.
- Perioda ekonomického cyklu udává délku období mezi „body zvratu“ v průběhu cyklického pohybu.
- Amplituda (rozkmít, hloubka) ekonomického cyklu odpovídá délce období, která odpovídá pohybu mezi horním a dolním „bodem zvratu“ v průběhu cyklického pohybu (tj. mezi vrcholem a sedlem).
- Vnitřní teorie hospodářského cyklu hledají mechanismy, které mohou způsobit hospodářské cykly uvnitř samotného ekonomického systému. Tento přístup spatřuje v každé expanzi i zárodek následující recese a poklesu hospodářské výkonnosti a naopak, v každé recesi zárodek budoucího oživení hospodářské výkonnosti a expanze.
- Vnější teorie hospodářského cyklu vidí příčiny ve změnách některých faktorů, které jsou vně ekonomických systémů.
- Fázemi hospodářského cyklu jsou tzv. expanze (též oživení, obnova), vrchol (boom, konjunktura, kontrakce (krize, recese) a dno (sedlo, deprese).
- Ve fázi expanze ekonomika prosperuje. Reálný HDP dané země roste. V této fázi hospodářského cyklu domácnosti a vláda poptávají statky produkované firmami ve zvýšené míře.
- Ve fázi konjunktury se ekonomika nachází na vrcholu své aktivity. V této fázi hospodářského cyklu rostou nákladové tlaky, které svým působením nutí výrobce zvyšovat výstupní ceny produkových statků.
- Kontrakce (krize, recese) je stav ekonomiky, který je možno chápat jako reakci ekonomiky na období přílišného optimismu. V této fázi HDP a s ní ostatní makroekonomické veličiny oslabují.

- Dno – ekonomická deprese. Nezaměstnanost je vysoká, ale výdaje spotřebitelů a spotřebitelů a potenciálních investorů jsou na velmi nízké úrovni.
- Hospodářské cykly podle délky trvání bývají standardně děleny na Kitchinovy, Juglarovy a Kondratěvy cykly.
- Kitchinovy cykly jsou krátkodobé hospodářské cykly. Jejich průměrná doba trvání mezi „body zvratu“ je cca 40 měsíců.
- Juglarovy cykly jsou střednědobé cykly. Jejich průměrná perioda je 9-10 let.
- Kondratěvy cykly jsou také nazývaný „dlouhé vlny“. Tyto cykly mají udávanou průměrnou periodicitu v rozsahu 50 ti roků.

SHRNUTÍ

Prostudováním a pochopením učebního textu určeného studentům doktorského studia byly osvojeny nástroje makroekonomického aparátu, a to v souvislosti s jejich využitím v reálném ekonomickém životě jednotlivců nebo skupin jednotlivců.

První a druhá kapitola byly zaměřeny na metodologický aparát makroekonomie. Třetí kapitola byla zaměřena na teorii hodnocení a měření výkonnosti ekonomiky. Čtvrtá kapitola se podrobněji zabývala problematikou trhu práce a nezaměstnanosti. Pátá kapitola byla zaměřena na monetární politiku a úlohu centrální banky. Šestá kapitola se věnovala fiskální politice a veřejným financím. Sedmá kapitola byla zaměřena na vnější vazby otevřené ekonomiky a na vybrané problémy mezinárodního ekonomického prostředí. Osmá kapitola byla věnovaná teorii hospodářského cyklu a jeho dopadu na ekonomiku.

Úkolem studijního textu bylo seznámit s využitím makroekonomie při řešení společensko-ekonomických problémů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Begg, D. K. H. (2013). Foundations of economics (Fifth edition). London: McGraw Hill Education.
- Brčák, J., Sekerka, B., Severová, L., & Stará, D. (2018). Makroekonomie: makroekonomický přehled. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Hamerníková, B. et al. (2007) Veřejné finance. ASPI
- Jurečka, V. et al. (2017) Makroekonomie. 3. aktual. a rozš. vyd .Praha: Grada.
- Keynes, J. M. (1963). Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz. Praha: ČSAV
- Mach, M. (2001). Makroekonomie II pro magisterské (inženýrské) studium: 1. a 2. část. Praha: Melandrium.
- Mankiw, N. G. (2013) Macroeconomics. 8th ed. Xxxvi. Houndmills, Basingstoke: Worth Publishers/Palgrave Macmillan.
- Mankiw, N.G. (2000). Zásady ekonomie. Praha: Grada.
- O'Sullivan, A., Sheffrin, S. M., & Perez, S. J. (c2012). Macroeconomics: principles, applications, and tools (7th ed). Boston: Prentice Hall.
- Samuelson, P. A. & Nordhaus, W. D. (1991) Ekonomie. 1. vydání, Praha: Svoboda.
- Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2010). Economics (Nineteenth edition). New York: McGraw-Hill Education.
- Schumpeter, J. A. (2005) Business cycles: a theoretical, historical, and statistical analysis of the capitalist process. 1st ed. Chevy Chase: Bartleby's Books.
- Soukup et al. (2007) Makroekonomie. Moderní přístup. Management Press. Praha.
- Soukup, J. (2012) Makroekonomie. Dotisk 2., aktualiz. vyd. Praha: Management Press.
- Elektronické zdroje:
- ČSÚ (2015) Hrubý domácí produkt (HDP) – Metodika. Dostupné na https://www.czso.cz/csu/czso/hruby_domaci_produk_t_-hdp-
- ČNB (2018) Co to je nominální a reálný měnový kurz? Dostupné na https://www.cnb.cz/cs/faq/co_to_je_nominalni_a_realny_menovy_kurz.html
- ČNB (2018) Měnová politika. Dostupné na https://www.cnb.cz/cs/menova_politika/

- ČSÚ (2018) Inflace, míra inflace - Metodika. Dostupné na https://www.czso.cz/csu/czso/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace
- ČSÚ (2017) Zahranicní obchod. Dostupné na https://www.czso.cz/csu/czso/zahranicni_obchod_se_zbozim_ekon
- ČSÚ (2018) Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – Metodika. Dostupné na https://www.czso.cz/csu/czso/zam_vsp
- MF ČR (2018) Státní rozpočet v kostce 2018. Dostupné na <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2018-31944>
- Kursa, D. (2018) MMF. Dostupné na <https://www.euroskop.cz/9138/sekce/mmf/>
- MF ČR (2018) Oddělení 5803 - Mezinárodní finanční instituce a rozvojová spolupráce. Skupina Světové banky. Dostupné na <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-institute/skupina-svetove-banky-11654>
- Štekláč, J. (2013) Post keynesiánská makroekonomická metodologie a její odlišnosti od hlavního proudu ekonomie. Dostupné na <https://nb.vse.cz/kfil/elogos/science/steklac13.pdf>
- Vymětal, P. & Žďárek, V. (2009) Základy makroekonomické analýzy. Dostupné na https://www.vsem.cz/data/data/sis-texty/studijni-opory-bc/so_km_zma.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AD	Agregátní poptávka
AS	Agregátní nabídka
ČR	Česká republika
ČNB	Česká národní banka
E	Nominální úroková míra
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
IBRD	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
ICSID	Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů
IDA	Mezinárodní asociace pro rozvoj
IFC	Mezinárodní finanční korporace
MIGA	Mnohostranná agentura pro investiční záruky
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
R	Reálná úroková míra
WBG	Světové banky

